

Prof. Dr. Mehmet Kaya

TEMEL DÜŞÜNCELER

1

- İnsan ve Maneviyat
- Saygı
- Türk-Arap İlişkilerinde Lawrence
- Ortadoğu ve Önemi
- Türkiye, Güneydoğu, Ortadoğu ve Dünya
- Türk-Alman İlişkileri
- Çarlar'dan Günümüze Türk-Rus Siyaseti
- İnsan ve Çevre

ÜÇÜNCÜ BASKI

Ankara - 2012

© : İmaj Yayınevi
Ankara, 2012

ISBN 975-7852-09-0

İMAJ YAYINEVİ

Fakülteler Mahallesi

Dirim Sk. 23/1

Cebeci/ANKARA

Tel: (0312) 319 32 25 - (0312) 363 54 14

Fax: (0312) 363 09 91

web: www.imajyayinevi.com

e-mail: bilgi@imajyayinevi.com

İLETİŞİM TELEFONU

0 (533) 771 26 36

Baskıya Hazırlık : İmaj Yayınevi
Baskı : Pelin Ofset

Prof. Dr. Mehmet KAYA

1950 yılında Kahramanmaraş'ın Elbistan İlçesinin Güblüce Köyünde doğdu. İlkokulu Güblüce Köyünde, Ortaokul ve Liseyi Elbistan Mükrimin Halil Lisesinde tamamladı. 1967'de Hacettepe Üniversitesi Tıp Fakültesine girdi. 1974'de tıp tahsilini tamamlayarak

Tabip Teğmen olarak Tıp Doktoru Unvanını aldı. 1974-1975'de Gülhane Askeri Tıp Akademisi'nde Askeri Tababet ve Genel Tıp konularında eğitimini tamamlayarak Doktor Üsteğmen oldu.

- Daha sonra 1975-1977 yılları arasında Kara Harp Okulu'nda iki yıl süre ile kıta doktorluğu ve baştabiplik yaptı. 1977-1981 yılları arasında Gülhane Askeri Tıp Akademisi ve Askeri Tıp Fakültesinde Genel Cerrahi İhtisasını tamamladı. 1981-1986 yılları arasında aynı klinikte uzmanlık ve başasistanlık yaptı. Bu dönem içinde Amerika Birleşik Devletlerinde Mississippi Devlet Üniversitesinde organ nakilleri üzerinde araştırmacı olarak çalışmalarda bulundu.

- 1987'de Gülhane Askeri Tıp Fakültesinde Genel Cerrahi Anabilim Dalında Yardımcı Doçentliğe başladı. Daha sonra YÖK kurallarınca 1988'de Üniversite Doçenti, 1994'de Üniversite Profesörü oldu. Prof. Dr. Mehmet KAYA, 1999'da 32 yıldan fazla hizmet ettiği Türk Silahlı Kuvvetlerinden kendi isteği ile ayrılarak 1999 Genel Seçimlerinde Kahramanmaraş'dan 21. Dönem Milletvekili olarak TBMM'ne girdi.

- Prof. Dr. Mehmet KAYA'nın "Pratik Cerrahi" adlı Texbook şeklinde Genel Cerrahi Tıp Ders Kitabı, "Düşünceler" adlı Tıp, Serbest Düşünce, Askeri Strateji, Siyasi, Felsefi, Çevre, Coğrafi Tarihi ve Beşeri konularını içeren, kendi düşüncelerini 5 ciltlik küçük kitaplar serisi şeklinde topladı. Prof. Dr. Mehmet KAYA'nın 260 civarında da daha çok tıbbi olarak yayınlanmış yerli ve yabancı yayını mevcuttur. Prof. Dr. Mehmet KAYA İngilizce bilmektedir.

ÖNSÖZ

İçinde bulunduğumuz çağda dünya, sanayileşme ve sosyal değişme olgusu nedeniyle büyük çapta bir hareketlilik süreci yaşamaktadır. Yaşanan bu süreç, öncelikle batı dünyasında yaşanmakla birlikte, dayandığı ideolojilerin özellikleri nedeni ile evrensel bir nitelik taşımaktadırlar. Bütün dünyada etkisini gösteren modernleşme hem sosyoekonomik hem de kültürel yönden bir hayli sarsıntılara ve değişimlere yol açmaktadır.

Toplumsal yapının manevi unsurları, maddi unsurları kadar süratli değişmezler. Bu değişim hızındaki farklılık iç çatışmalara sebep olabilir. Bu durumda en önemli sorun, sosyal bütünleşme milli birlik ve beraberliktedir.

Türkiye’de sosyal bütünleşme, maddi, manevi, kültürel unsurların bir araya gelmesi ve birbirini tamamlamasıyla olmalıdır. Bugün Türkiye’de sosyal ve siyasal haritaya bakacak olursak milli birlik ve beraberliğe her zamankinden daha çok ihtiyacımızın olduğunu görürüz.

Bugün Anadolu insanı dış tahriklerden dolayı, bölünme parçalanma tehlikesi ile karşı karşıya gelmiştir. Dünya şartlarında değişen dengelerle beraber, her alanda yeniden yapılanma ihtiyacı söz konusudur.

Değişen dengelere göre, ülkemizin bulunduğu coğrafyanın jeofizik ve stratejik konumuyla ilgili olarak jeopolitik rolü çok büyük önem arz etmektedir. Sov-

yetler Birliği'nin çöküşü, Ortadoğu'daki olaylar sebebiyle bugün, Türkiye Ortadoğu ülkelerinin ve Türk Dünyasının önderi durumuna gelmiştir.

Türkiye'nin üstlendiği yeni misyonun farkına varan düşmanlar, Türkiye'nin aleyhine yeni oyunlar tezgahlamaktadırlar. Türkiye Cumhuriyeti, Selçuklu ve Osmanlı Devletinin kültürel yönünden bir devamı olarak, gelişmiş kültür coğrafyasında, yaşayan bütün insanları bir araya toplamıştır.

Bugün, Ortadoğu'da, Kafkaslarda, Orta-Asya'da, Balkanlardaki olaylara bakınca Türkiye'nin ve Anadolu insanının önemi açıkça görölmektedir.

Tüm vatandaşlarımızın hazırlanan tezgahlara karşı birlik ve beraberliklerini korumaları, bölgemizde ve dünyamızda saygın bir yer almaları istenen bir durumdur. Bugün tüm dünyanın hasretini çektiği huzur refah, barış, güvenlik, sevgi, saygı, hoşgörü, fedakarlık, şefkat, merhamet, yardımlaşma ve dayanışma tüm Anadolu insanının ideali olmalıdır.

Sayın okuyucularım kitap içindeki konulara ait kısa fikir ve düşüncelerimi daha sonra da yazmaya ve anlatmaya devam edeceğim. Bu kitabın yazılmasında emeği geçen, fikir ve düşünceleri ile katkıda bulunan herkese teşekkür etmeyi bir borç bilirim.

Sevgilerimi ve Saygılarımı Sunarım.

Prof. Dr. Mehmet KAYA

İÇİNDEKİLER

İnsan ve Maneviyat	1
Saygı.....	6
Türk-Arap İlişkileri -I	9
Türk-Arap İlişkileri ve Rusya -II.....	12
Türk-Arap İlişkileri -III	16
Türk-Arap ve İsrail İlişkileri -IV.....	21
Türk-Arap ve Filistin İlişkileri -V	25
Türk-Arap İlişkilerinde Lawrence -VI	29
Ortadoğu ve Önemi.....	33
Türkiye, Güneydoğu, Ortadoğu ve Dünya.....	36
Türk Kurtuluş Savaşı Sırasında İngiliz Manevi Operasyonu	45
Türk-Alman İlişkileri -I.....	49
Cumhuriyet Dönemi Türk-Alman İlişkileri -II	54
Soğuk Savaş Sonrası Türk-Alman İlişkileri -III	57
Türkiye ve Kafkaslar.....	63
Türk Kurtuluş Savaşında Rus Manevrası.....	67

Çarlardan Günümüze Türk-Rus Siyaseti.....	70
İnsan ve Çevre	74
Nehir ve Akarsularımız.....	78
İnsan ve Dağlar.....	84
İnsan ve Ağaç	87
Hava Kirliliği ve Ağaçlar	90
Çevre İnsan ve Denizler.....	95
Denizler ve İnsana Faydaları	101
Kaynaklar	103

İNSAN VE MANEVİYAT

Yeryüzündeki canlı mahlukata baktığımız zaman belli bir ölçü dahilinde yaratıldıklarını görürüz. Kollarımız, ellerimiz, parmaklarımız simetrik bir ölçü dahilinde yaratılmışlardır. Aynı şekilde kulaklarımız, gözlerimiz, dişlerimiz, beyin yarım küreleri eşit ve bir ölçü dahilinde yaratılmışlardır. Bunların hepsi insanın bir ölçü içinde yaratıldığına kanıttır.

İnsan vücudunu biyolojik olarak incelediğimiz zaman çok ince hesaplamaların olduğunu görürüz. Ayak tabanı ile diz kapağı, göbek, omuz başı ve başın tam tepesinden yere paralel olarak geçen çizgiler arasında, kesin ve adeta inceden inceye hesaplanmış matematiksel ölçüler olduğu anlaşılmıştır. Yine, baş insan vücudunun 1/6'sını teşkil eder. Baş biraz büyük olan birisi, ölçünün dışına çıktığı zaman hemen dikkatimizi çeker.

İnsan vücudunun % 60'ı sudur, yeryüzünün de % 60'ı sudur. İnsan ile dünyanın oranı bir birinin aynısıdır. İnsan vücudunda organik bileşikler olan yağların, proteinlerin karbonhidratların yapıları farklı olsa bile

temel elemanları aynıdır. Bu elemanlar ise karbon, hidrojen, oksijen ve azottur. Bu maddeler yeryüzünde ve atmosferde ne oranda ise insan vücudunda da aynı orandadırlar.

İnsan vücudu aynı bir kimya laboratuvarı gibidir. Vücudumuzda temel element olan sodyum ve klor, kalsiyum, potasyum, fosfor, kükürt, demir, bakır, iyot, çinko olmazsa vücudumuz olmaz. Bu kimyasal elementler toprakta da vardır. Yani insan yeryüzünün küçük bir örneği, bir numunesidir. Yukarıdaki kimyasal elementler insan vücudunda belirli ölçülerde belirli gramlardadır. Bunlar gramlarla, bazıları ise mikrogramlarla ölçülürler. Çok az miktarda olan bir element olmasa veya daha da az olsa vücudumuzda ciddi hastalıklar oluşur. Demir noksan olsa kansızlık, çinko noksan olsa saç dökülmesinin olduğu gibi.

İnsanın et, kemik, kan gibi sadece maddi özellikleri olan bir yaratık olmadığını hepimiz biliyoruz. İnsanın fiziki yapısının yanında bir de ruh, akıl, hafıza, zeka huy gibi manevi teçhizatları vardır. İnsanın manevi yönü fiziki yönünden çok daha önemlidir.

Akılsız bir insanın, bütün organları yerinde olsa bile, ne kadar eksik sayılacağını hepimiz bilmekteyiz. İnsan şefkat, sevgi, edebi yaşama arzusu gibi manevi donatımları ezelden ebede kadar uzanmıştır.

Yukarıda bahis konusu olan elementler insan vücudunda maddi yönden çok önemlidirler, yaşamın belirli bir sıhhat içinde devamını sağlarlar. Diyelim ki 70 kg'lık bir insanda 35-40 litre su, 20-25 kg. et, 1-2 kg kalsiyum, bir çivi yapılacak kadar demir, 1-2 kg yağ

şeker, serbest protein var diyelim, bunların hepsini bir markete gidersek bugünkü fiyatla 400-500 TL'ye alırız.

Aynı insan manevi donatımı ile birlikte düşünülürse dünyaya lider, bir ülkeye başbakan, cumhurbaşkanı, olabilmektedir. Manevi donatımla, teçhizatlanmış bir insanın değerini maddi ölçülerle değerlendirmek mümkün değildir.

İnsanların yaptıkları için de, maddenin kıymeti ile sanatın kıymeti ayrı ayrıdır. Bazen oluyor ki beş kuruşluk demir parçasında beş bin liralık sanat bulunuyor. Bazen de maddi değeri 5-10 lirayı geçmeyen bir madde antika değer olarak milyon veya milyarlarca değer taşıyor. İnsan da Allah'ın sanatsal bir yaratığıdır.

İnsanın maddî yapısı belki bir derece basit. Ancak o maddelerden göz, kulak, beyin, böbrek, kalp gibi organlar yaratılınca Allah'ın sanatı insan vücuduna işlenirse insanın kıymeti binlerce misli artar. İnsanda olan bir organın bütün hayvanlarda oluşu, o organın ihtiyacını hafifletmez, daha da artırır.

İnsanoğlunun aklının olması, hayvanlarla arasındaki belki en önemli farktır. Hiçbir hayvanın düşünme, muhakeme, hesap yapma, kitap yazma gibi bir meselesi yoktur. Bu gibi melekeler insana mahsustur. Canlılar arasında en kıymetli varlık insandır. En gelişmiş beyin, beyincik ve en mükemmel sinir sistemi insanda bulunmaktadır. Yine en gelişmiş kalp, yine insanlarda mevcuttur. Yalnız şu kadar fark var ki hayvanların kendine mahsus olan bir faaliyeti ile alakalı belli bir organı daha ziyade geliştirmiştir. Köpeklerde

koku alma hissi daha çok gelişmiştir. Kedilerde karanlıkta görme durumu mevcuttur. Bazı kuşlarda ise denge hissi daha gelişmiştir.

İnsanın içindeki bu kabiliyetler insanı o derece kıymetlendirmiştir ki insanın bir tek ferdi diğer yaratıkların bir türü gibidir. İnsanda, fikir, akıl, ruh, maneviyat teçhizatları insana devamlılık ve mükemmeliyetlik kazandırmıştır. İnsan akli ile geçmişe ve istikbale gidebilmektedir. Şu andaki hadiselerden lezzet ve elem olduğu gibi, geçmiş ve gelecekte de sevinç ve üzüntü duyabilmektedir. İnsanoğlu diğer canlılara geniş bir şuurla bakabilmekte, şuuru ile her şeyi anlayabilmektedir. Bu bakımdan insanın manevî terakkisi de çizilememektedir. Hayvanlar etrafına genel bir çerçeveden bakmamakta, belli bir sınırı geçmemektedir.

İnsan, Allah tarafından maddî olarak yaratılarak manevî olarak da teçhizatlandırılmıştır. Önemli olan yanı, teçhizat kısmındadır. İnsanın temel özelliklerinin bütün insanlarda aynı olduğunu görürüz. Buna göre her insanda iki el, iki ayak, iki göz, iki kulak, bir kalp, iki akciğer gibi organlar sayı ve yer olarak aynıdır. İnsandaki organların dağılımı ve sayılarını düşündüğümüz zaman, yaratıcının da bir olduğu sonucuna varırız.

İşte insanların bu özelliklerinden dolayıdır ki tıp ilmi ortaya çıkmıştır. Eğer insan organları aynı yerde ve aynı sayıda olmasa idi bir cerrahın eğitimi güç olacak, ameliyatlarda çok karışıklıklar olacaktır.

Her insan, diğer insanlara temel çerçevede benzer; ancak her insan yine, sadece kendisine mahsus olan

ayrı ayrı özelliklerle de donatılmıştır. Buna göre her insanın yüzü ve parmak izi kendisine mahsustur.

Düşünelim ki bütün insanlar birbirinin aynısı, beden ve ruhen birbirine benziyor, insanlardan birisi de bir suç işledi, hukuki olarak kimin suçlu, kimin suçsuz anlamamız çok güç olurdu. Bir insan suç işler insanların arasına karışırdı biz de onu bulamazdık. Böylece hukukun muhafazası mümkün olmazdı.

Allah, her insana farklı yüz verirken, Hz. Adem'den bu yana bütün yüzleri bilmiş olması gerekir. Eğer bilmemiş olsaydı, insanların yüzleri bir birine benzerdi. Eskileri bilindiği için yenileri farklı yaratılmıştır.

Her bir insan farklı yaratılmış olması yanında manevî olarak da farklı yaratılmışlardır. Buna göre huy, karakter, akıl, zeka, kabiliyet, istidat gibi manevi özellikler her insanda farklı farklıdır. Netice olarak her insan ayrı bir kitaptır, eşi olmayan ayrı bir eserdir.

SAYGI

Saygı; fertlerin birbirine karşı olan sevgisinden, birbirine karşı hak ve ödevlerini bilmekten oluşan toplumsal bir kavramdır. Fertlerin birbirine karşı saygıları olabileceği gibi milletlerin ve devletlerin de birbirlerine karşı saygılı olmaları insanlığın huzuru ve dünya nizamı için önemli bir unsurdur. İnsan toplulukları köken olarak, din, dil ve renk olarak birbirinden ayrı olabilirler. Fakat insan olmaları nedeni ile de diğer canlılar aleminden ayrılırlar, sonuçta insan ve insanlık kavramı içinde birleşirler. İnsan toplulukları, bazı farklılıkları üstün birer vasıf sayarak veya bazı imkansızlıkları bir noksanlık sayarak bir mücadele içine girmeleri insanlık adına üzücü davranışların olmasına neden olur. Farklı olan insan topluluklarının demokratik kurallar içinde ilerlemeleri, sorunlarını saygı kuralları içinde halletmeleri insanlık adına sevindirici davranışlardır.

Toplumsal saygıyı kaybetmek topluluklarda iç gerilimi artırır, toplumsal olarak sınırları bozar, neticede öfkeleniriz. Toplumsal sorunlarda fertler, farklı toplumlar ve devletler sorunlarını karşılıklı diyalog içinde çözmeye çalışmalıdırlar, aksi halde toplumu heyecanlı

ve hadiseli günler bekler. Fakat şunu unutmamak gerekir ki tüm insanlık aynı gemide yolculuk etmektedir. Ufukların arkasında hedef, geminin rotası ne kadar başka olursa olsun, aynıdır. Bu rota üzerinde düşüncelerimiz başka başka olabilir. Kimimiz kuzeyden, kimimiz güneyden, kimimiz doğudan ve kimimiz de batıdan geleceğe varmanın daha kolay olacağını düşünebiliriz. Fakat gemiyi yolundan alıkoymaya veya içinde bizimle beraber bulunanlara sırf bizden başka düşünüyorlar diye kızmaya, onlardan nefret etmeye, tahkir etmeye hakkımız olmasa gerektir. Oysaki bir gün insanlık gemisi uzun yolculuğun sonuna varacaktır. Hatasını anlayan insanlık gemiyi tamire, daha uzun yolculuk için gemiyi boyamaya, makinalarını yağlamaya çalışacaktır. İşte bunu insanlar; ancak ve ancak beraberce ve karşılıklı sevgi ve saygı ile yapabilirler.

Toplumsal saygının önemini belirleyen birçok görüş ve vecizeler mevcuttur.

Hz. Muhammed “Nefsiniz için sevdiğiniz şeyi, kardeşiniz için de sevmedikçe, hiç biriniz mümin olamazsınız.” der.

Buda “Sana acı veren şeyle başkalarını incitme.” der.

Tevrat “Sana ıstırap veren şeyi başkalarına yapma.” der.

Hz. İsa “İnsanların senin için yapmalarını istediğin her şeyi sade onlar için yap.” der.

Anlaşıldığı gibi esas olan şey fertlerin millet ve devletlerin karşılıklı sevgi ve saygılarıdır. Toplumsal

sevgi ve saygı, huzurun, barışın tek temelidir. İnsanlığı huzura götürecekteki tek unsur toplumsal saygıdır. İnsanlık olarak şuuraltı korkularımızı, nefret, kin ve kıskançlıklarımızı yenmeyi insanları, insanlara rağmen sevmeyi öğrenmeliyiz. Bu kolay bir şey değildir. Eğer kolay olsaydı, bütün dinler, bilge insanlar ve filozoflar bunu vaaz etmezdi.

Tarihte birçok diktatör, birçok rejim zorla insanları birbirinden ayırmaya, bazen de birleştirmeye çalıştılar. İlk anlarda başarı da sağladılar fakat daha sonra insanlık sevgisi ve saygısı karşısında eriyip gittiler ve dahası da kötü anılarla insanlığı kahrettiler. Ümit ederiz ki toplumlar, tüm uluslar ve tüm insanlık gerçek saygıyı duyarlar ve tadarlar.

Fertlerin kendisine yapılmasını istemediği şeyleri başkalarına da yapılmasını istemeyeceği düşüncesinden hareket edersek, dünyamızdaki ulusların da diğer uluslara saygı duymaları dünya barışı için temel teşkil eder. Yeter ki karşılıklı saygı ve sevgi içinde barış içinde olalım. Yurtta barış içinde olalım, dünyada insanlık için barışa katkıda bulunalım.

TÜRK-ARAP İLİŞKİLERİ

– I –

Hz. Muhammed'in (SAV) vefatından kısa bir süre sonra İslâm yöneticileri arasında fikir ayrılıkları baş gösterdi. Seçilen halifeler arasında mücadeleler başladı. Hz. Muhammed'in amcasının oğlu ve damadı olan 4. Halife Hz. Ali, önce makamından çeşitli oyunlarla alındı, daha sonra da öldürüldü. Bundan sonra İslâm'da bölünmeler daha da hızlandı. Bu bölünme, çoğunluğu meydana getiren ve ilk üç halifeyi (Hz. Ebubekir, Hz. Ömer, Hz. Osman) kabul edenlere sünniler, Hz. Ali'nin gerçek halife olduğuna inananlara da Şii demek suretiyle iki mezhep ortaya çıktı. Hz. Muhammed'in (SAV) ölümünden 30 yıl sonra Mekkeli, Kureyş kabilesinden Emevi ailesi hilafeti ele geçirdi ve merkezi Şam olan Emevi Devletini kurdu.

Emeviler 611-1031 yılları arasında İslâm dünyasına egemen olmuşlardı. Bu süre içinde de ikiye ayrılmışlar, doğu Emevilerine Suriye veya Şam Emevileri, batıdakine ise Kurtuba ve Endülüs Emevileri denmiştir.

Suriye Emevi'leri 90 yıl, Endülüs Emevi'leri İspanya'da 284 yıl egemen olmuşlardır.

Suriye Emevi'leri Kureyş soyundan Muaviye tarafından güçlendirilmiştir.

Muaviye Hz. Ali'nin öldürülmesinden sonra 20 yıl tek başına Suriye Emevi'lerinin başına geçerek kuvvetli bir devlet örgütü meydana getirdi. Muaviye zamanında Arap ve İslam orduları Anadolu'da Erzurum'a, doğuda Afganistan içlerine ve Semerkant'a kadar ilerleyerek Türklerle yakın temasa geçmişlerdir. Batıda ise İstanbul kuşatılmış, Girit ve Kıbrıs alınmıştır.

Emevi hükümdarlarından Velid II ve Yezid IV'ün hataları sonunda İslâm Dünyasında yeniden hoşnutsuzluklar başlamıştır. Bu dönemde Ebu Müslim Emevi ordularını ardi, ardına yenilgiye uğratarak Irak'ı ele geçirip Küfe'de Hz. Muhammed'in (SAV) soyundan olan Haşimilerin, yani Abbasilerin hilafetini kurmuştur.

Abbasiler 750-1258 yılları arasında Irak'ta, 1261-1517 yılları arasında da Mısır'da hüküm sürmüşlerdir. Irak Abbasilerini de Yavuz Sultan Selim 1517'de ortadan kaldırmışlardır.

Emeviler zamanında Araplar İran'ı alarak Maveraünnehir'e dayanmışlar ve Türklerle temasa geçmişlerdi.

Hz. Muhammed (SAV) zamanında Türk-İslâm temasları başlamış, birbirlerinden haberdar olmuşlardı. Bundan dolayı da Hz. Muhammed (SAV), "Türkler sizlere dokunmadıkça sizler de onlara dokunmayınız" hadisini söylemişlerdir.

Emeviler Müslüman Arap ırkına yaptıkları zulümleri ile olduğu kadar, İslâm'ın eşitlik kurallarına aykırı tutumları ile de tüm Müslümanların nefretini kazanmışlardı. Koyu bir Arap Milliyetçiliği takip eden Emevi'ler

diğer Müslüman kavimleri Arapların kölesi olarak görüyorlardı. Esasında İslâmi görüş ve düşüncesinden uzak olan bu düşünce tarzına Türkler, İranlılar ve diğer Arap olmayan Müslümanlar iyi bakmıyorlardı.

Türklerin İslâm düşüncesiyle karşılaşmaları sıkı komşuluk, ticari ve kültürel ilişkiler sayesinde İslâm Dini Türkler arasında hızla yayılmıştır. Özellikle Abbasiler döneminde Türkler, büyük gruplar halinde İslâm dinine geçmişlerdir. Türklerin İslâmlaşması ile Türklerde düşünce, felsefe kültür ve sosyal davranışlarda büyük değişiklikler olmuştur.

Daha sonra 1517’de Yavuz Sultan Selim’in Mısır’ı alması son Abbasi halifesinden Halifeliği Osmanlı’ya devretmesiyle Türklerle Araplar arasında yönetimde, kaderde, tam bir bağıllık ve beraberlik başlamıştır.

Araplar Osmanlı yönetiminde daima saygı görmüşlerdir. Türkler Peygamberlerinin ırkını “Kavmi Necip” olarak saymışlardır.

Yavuz Sultan Selim İslâm’da birliğin önemini şu sözleri ile vurgulamıştır.

“İç ve dış karıştıracılara karşı Müslümanların birlik ve beraberlik içinde olması beni her zaman memnun edecektir. Müslümanlar arasındaki ayrılık ve anlaşmazlıklar da beni mezarımda bile dertlendirecektir.” diyen Yavuz Sultan Selim, İslâm ülkeleri arasındaki birliğin asırlarca önce önemini belirterek işaret etmiştir.

TÜRK-ARAP İLİŞKİLERİ VE RUSYA

- II -

Arap ülkelerinin Osmanlı sınırları içerisine girmesiyle, Arap Öğretim sistemi de Osmanlı Öğretim sistemini geniş ölçüde etkilemiştir.

Araplar 1517-1746 arası, 229 yıl, Osmanlı idaresinde çok rahat bir dönem geçirdiler. Bu zaman içinde bazı ufak tefek mezhep çatışmaları olmuş ise de ancak Türk-Arap ilişkilerini fazla etkilememiştir.

1700'lerden sonra kuzeyde kuvvetlenen Rus Çarlığı Osmanlıyı hem kuzeyden, hem de güneyden sıkıştırarak Osmanlı İmparatorluğu'nu yıkmak istemişti. Kuzeydeki baskılar bizzat Rus Ordularının Osmanlı ile savaşmak, taciz etmek, yeni üstünlükler ve tavizler almak, toprak almak şeklinde olmuştur. Güneyde ise Rusların, Arapları Türkler aleyhine kışkırtmaları şeklinde olmuştur.

Rusların güneydeki kışkırtma ve çalışmaları 1768 yılında Ruslarla yapılan savaş sırasında, idari alanda da sarsıntı geçiren Osmanlı İmparatorluğu geniş sınırlarında ihanetlerle karşılaştı. Bu ihanetler Rusların ve Avrupalıların kışkırtmaları sonucu Arap Yarımadası'ndan da geldi. Başta Mısır Sultanlığını ilan eden Cin Ali Bey olmak üzere Şeyh Ömer ÜI Zahir ayaklandılar.

Mekke Şerifi Abdullah ise Cin Ali'yi "Sultan Üli Mısır Vel Bahreyn" ilan etti. Arap Yarımadası'ndaki ayaklanmalara Akdeniz'deki Rus Amirali Aleksî Orlof yardım etti. Daha sonra ayaklananlar Mısır'da İskenderiye Limanı'nı Suriye'ye Beyrut ve Sayda Limanları'nı Rus Ordusuna teslim ettiler. Böylece Rusya Osmanlı İmparatorluğu'nu Kuzeyden ve Güneyden, içten ve dıştan yıkmak için zorluyordu. Bu sırada Osmanlı Padişahı I. Abdülhamid (1725-1789) idi. I. Abdülhamit, ihanetler, ayrılıklar, bozgunluklar içinde geçen 15 yıllık saltanatını Kırım Hanlığı'nın tamamen elden çıkması, Özi Kalesi'nin düşman eline geçmesi, haberinin acısı ile felç oldu ve hayata gözlerini bu acı ile kapadı.

Daha sonra III. Selim (1789-1808) Osmanlı Padişahı oldu. III. Selim iç ihanetler, gafletler, kişisel çıkarlarla mücadele etti. Dışarıda ise Avusturya-Macaristan, Rusya ve Fransa ile savaşlar devam etti. Rusya ve Avrupa bir yandan Osmanlı ile savaşırken diğer taraftan da Araplarla Türklerin arasının açılması için İslâmi düşüncede ayrılıklar yaratmaya çalışıyordu. Bunda da başarı sağlayacaktı.

Rus ve Avrupa'nın etkileri ile 1745'de Arabistan Yarımadası'nda Vehhabi Mezhebi kabul edildi ve taraftar buldu.

Arapların saf din kardeşliği böylece bozulmaya başlamış, her şey Türklerin aleyhine geliyordu. İstanbul'daki medrese çalışmaları Araplara etkili olamıyordu. 1803'de Suud İbni Abdülaziz, Mekke'yi daha sonra da Medine'yi teslim aldı. Bu ara türbeleri, Peygamberimizin Mezarı hariç her yeri hasara uğrattı.

Osmanlı Padişahının ismini hutbeden çıkardı. Mekke ve Medine'ye Vehhabi kadılar atadı.

Arap Yarımadası'ndaki Vehhabi ayaklanması, Türk-Arap ilişkilerini zor duruma düşürmüştü. Bu sırada padişah olan II. Mahmut, Mısır Valisi Mehmet Ali Paşa'yı bu ayaklanmanın durdurulması için görevlendirmiştir. Mehmet Ali Paşa'nın oğlu Tosun Paşa, Arabistan Yarımadası'na giderek uzun mücadelelerden sonra Mekke ve Medine'yi Vehhabi ayaklanmasından kurtarmıştır.

Vehhabi ayaklanmasına katılan isyancılar İstanbul'a gönderilerek, İstanbul'da idam edilmişlerdir. İstanbul'da Vehhabi mezhep ileri gelenlerinin idamı Türk-Arap ilişkilerinin gerginleşmesine sebep olmuştur. Burada Mehmet Ali Paşa'nın Türk-Arap gerginliğinden faydalanma düşüncesi yatmaktadır. Nitekim de öyle olmuştur. A. Ali Paşa'nın Anadolu ve İstanbul'a yürümesinde, Arapların çok desteği olmuş ve hatta asker olarak da katılmışlardır.

Osmanlı'nın temel politikası İslamcılık idi, Ümmet Ülküsü temel görüş olmuştur, Türklüğe özgü hoşgörü ile kucaklaşınca da Türk-Arap Kardeşliği ve dostluğu ortaya çıkmıştı.

Türk-Arap dostluğunun bozulmasında; Rusya ile Avrupa'nın menfi çalışmalarının rolü çok büyüktür. Buna misalde Şam'da ele geçirilen Fransız Konsoloslğunun gizli belgeleri önemli bir kaynaktır. Fransa, Şam Konsoloslğunun belgesinde; Arapların yaşadığı bütün bölgeler coğrafi olarak, sosyolojik olarak mezhep olarak incelenmiş, haritalanmış ve Osmanlı İmpa-

ratorluğu'ndan ayrılma gerekçe ve taktikleri planlanmıştı. Bütün faaliyetler, Arap bölgelerinde ve İstanbul'da gösterilmiştir.

Avrupa ve Rusya bu dönemlerde Arapların yaşadığı yerlerde petrol olduğunu tespit etmişlerdi. İleriki dönemde petrolün çok önemli olacağını kendilerinin de buna çok ihtiyaç duyacaklarını biliyorlardı. Bu dönemde petrolün değerini tam bilemeyen Osmanlı'dan Arap bölgelerini, petrolün önemini belirtmeden ayırmak gerekti. Daha sonra planladıkları gibi de ayırmışlardır.

Türkler yüzyıllarca İslamiyet'in bayraktarlığını yapmışlardır. Üstelik Araplara üstün ırk payesi verilmiştir. Anadolu bakımsız kalırken Arap bölgelerine daha çok hizmet götürölmüştür. Araplar daha sonra Türklerin ölüm kalım savaşlarını da desteklememişlerdi. Bunda Arapları suçlamakta doğru değerildir.

İngiltere, Fransa, Rusya; Arapları kendi hedefleri doğrultusunda yönlendirerek, Türk düşmanlığı oluşturmuşlardır.

Türk-Arap ilişkilerinin bozulması İslâm'ın, Türklerin, Arapların ve Hristiyanlığın hatta bütün insanlığın, aleyhine olmuştur.

Türk-Arap dostluğunun Ortadoğu'ya tüm dünyaya yararı vardır. Hz. Muhammed'in (SAV) insanlık alemine gösterdiği, İslâm'da mevcut olan ilim, medeniyet ve insan hakları ile renklerin ve cinslerin ayrılmamaları gibi temel kavramlar ışığında tekrar eskisinden de kuvvetli bir dostluk için çalışalım.

TÜRK-ARAP İLİŞKİLERİ

– III –

Fatih Sultan Mehmet, İstanbul'u İslâm'ın merkezi yapmak isterken, batıda Papalığı ve Roma'yı alıp dünya birliği kurmak istiyordu. Fatih'in zehirlenerek öldürülmesinden sonra yerine geçen oğlu II. Beyazıd zamanında önemli sefer ve zaferlere rağmen bir duraklama oldu. Daha sonra babasının icraatından memnun olmayan Yavuz Sultan Selim babasını devirerek yerine geçti, daha sonra da İran'da Şah İsmail'i, Mısır'da Memlûkleri yenerek Asya ve Afrika'da Osmanlı sınırlarını genişletti.

Osmanlı idaresi hiçbir zaman Milliyetler tezadına, din ve mezhep mücadelelerine fırsat vermemiştir. Bu ahengi ile Osmanlılar yalnız eski imparatorlukların değil hürriyet, demokrasi ve bütün insanlık fikirlerinin yaygın bulunduğu modern çağ imparatorluklarından da daha ileri ve emsalsiz bir düzenin sahibi idiler. Osmanlı İmparatorluğu siyasal istikrar, dinler arası ahenk ve sosyal adaleti ile diğer bütün devletlerden daha üstün bir yapıya sahipti. Bu nedenle emperyalist devletlerin saldırılarına ve tahriklerine kadar, içindeki ya-

bancı unsurların isyan ve bağımsızlık hareketleri söz konusu olmamıştır.

Türklerle Araplar arasındaki anlaşmazlıklar olmamış değildi. Ancak bu anlaşmazlıklar, kayda değer değillerdi. Bu küçük anlaşmazlıklar İslam Topluluğu içinde bir arada yaşamamanın getirdiği yakınlığı bir vuruşta koparamazdı. Arap ülkelerine İstanbul'dan gönderilen valiler ve diğer memurlar yılda bir değiştirildi. Böylece Arap ülkelerinde görev yapanların yerli halk ile fazla kaynaşmaları önlenirdi. Bu durumda özellikle Osmanlı İmparatorluğu'nun merkezden uzak bölgelerinde politik güç; şeyhlerin, ulemanın ve eşrafın oluşturduğu yerel seçkin zümrenin elinde bulunurdu. Türklerin, uygarlık konusunda Araplardan üstün oldukları, gibi iddiaları da yoktu. Ancak Avrupalıların Türklerden ve Araplardan uygarlık bakımından daha üstün oldukları gibi duygu ve düşünceleri mevcuttu.

1914 yılında "Cihadı Mukaddes" ilan eden Osmanlı halifesi, yer yer İslam Ülkelerinin, bu kutsal emir ve işarete uyarak, başlarında bulunan sömürgeci devletlere karşı ayaklanacaklarını sanmıştı. Oysa gerçek bunun tam tersi olmuştu.

İngiltere'nin Kudüs Cephesinde, halife ordularına karşı savaşan askerlerinin bir kısmı Hintli Müslümanlardı.

Bu tarihte M. Kemal Atatürk, Türklere yapılan haksızlıklara karşı çıkarak kendine mahsus Milli Siyaseti tarif etmişti. Atatürk şöyle diyordu:

“Milli Siyaset demek, milli hudutlarımızın içinde her şeyden önce kendi kuvvetimize dayanarak varlığımızı koruyup Millet ve Memleketin hakiki saadet ve cennet gibi bir vatan haline gelmesine çalışmak türlü emeller peşinde koşarak, milleti meşgul ve zarara sokmamak, birçok aşamalar yapmış dünyada, uygar ve insanca muamele ve karşılıklı dostluk beklemektir.”

Atatürk, Panislamizm ve Turancılığı Milli Politika olarak reddederken, Afganistan, İran, Ürdün gibi İslam ülkeleri ile de tarihimizin hiçbir devresinde rastlanmayan dostluklar kurdu. Bugün istediğimiz, Türk ve Arap alemlerinin birbirine yaklaşması ekonomik, kültürel çalışmalarını iyi yönde sürdürmeleri kendileri ve dünya barışı için önemli olduğudur.

XX. yüzyılda yeniden doğan Arap Milliyetçiliği, İran ve Türk Milliyetçiliklerinden daha fazla baskı altındadır. Çünkü, Arap Devletlerinin petroleri olması nedeniyle sınırları, büyük devletlerin menfaatleri doğrultusunda çizilmiştir. Büyük devletler kendi etkinliklerini ve çıkarlarını korumak içinde, Arap devletlerinin birlik içinde olmamaları yönünde devamlı çalışmaktalar, yeni taktikler ve yeni politikalar üretmektedirler.

1948’de İsrail’in kurulması ile Arap Birliğinin oluşması daha da zorlaşmıştır. Arap hükümetleri, ister tutucu mutlakiyet taraflısı olsunlar, ister sosyalist cumhuriyetçi olsunlar, otoriter bir yönetime yatkınlık göstermişlerdir. Araplar ve Türkler tam bir işbirliği ruhu ve ahenk halinde yüzlerce yıl bir arada yaşamışlardır. Türkler ve Araplardaki rejim ve lider değişiklikleri iki toplum arasındaki manevi bağları, ekonomik çıkarları

karşılıklı saygı ve sevgiyi zedelemiştir. I. Dünya Savaşından önce Arapları Türkler aleyhine kışkırtan devletler daha sonra aynı Arap ülkelerinin yeraltı kaynaklarına el koyarak birer sömürge haline getirmişlerdir.

Türkiye, Arap ülkelerindeki rejim değişikliklerini tamamen onların iç idare şekilleri olarak görmüştür ve hepsi ile de aynı şekilde yakın ilişkiler kurmak için çaba sarf etmiştir. Türkiye'nin batı ile askeri, ekonomik bağlantıları Arap ülkelere herhangi bir zarar vermemiştir. Türkiye bu konuya çok dikkat etmiştir.

Türkiye, Ortadoğu'da, Avrupa'da ve her yerde Arap-İsrail antlaşmazlığını da göz önüne alarak hareket etmiş, gerektiğinde de İsrail ile ilişkilerinde dikkatli ve temkinli davranmıştır.

Türk-Arap halkları arasında tarihi bir temel vardır. Bu tarihi temel, gelecekte her iki halkların yakınlaşmasında ve sıkı işbirliğinin gelişmesinde çok önemli bir avantaj teşkil etmektedir.

Ayrıca, Arap dünyasındaki liderlerin birçoğunun Türkiye ile bağları geliştirmek ve herhangi bir güçlük doğarsa bunu yenmek hususunda içten arzu duydukları, siyasal bir irade sahibi oldukları bilinmektedir.

Türkiye ve Arap ülkeleri yeraltı servetleri, vasıflı iş gücü, teknoloji ve finansman kaynağı şeklinde geniş potansiyel ve araçlara sahiptirler. Bütün bunlar beraberce değerlendirildiği zaman karşılıklı, verimli bir işbirliği için maddi gerekçeleri karşılamaktadır.

Batı aleminin yıllardan beri, Araplar üzerindeki baskıları ve sömürüleri, Arapların aleyhine olmuştur. Arap

lkelerinde endstrileŖme hızla yayılmakta ve baŖta petrol olmak üzere diğer doğal kaynakları günden güne arttığı ve kullanıma girdiği gözlenmektedir.

Türkiye, Arap dünyasındaki her geliŖmeyi kıvançla izlemektedir. İlerleyen ve geliŖen Arap dünyası en yakın zamanda Türkiye ile ve diğer Ortadoğu lkeleri ile elbirliği yapacak, Ortadoğu'da barıŖ olacak, insanlığın doğal hakkı olan dünya nimetlerinden bütün Ortadoğu ve tüm dünya faydalanacaktır. Türklerin, tüm vatandaşlarımızın ve Türkiye Cumhuriyetinin isteği de budur.

TÜRK-ARAP ve İSRAİL İLİŞKİLERİ

– IV –

Türk-Arap ilişkilerine ışık tutması bakımından, Ortadoğu Devletlerinden İsrail, Filistin ve Mısır devletlerinin durum ve tutumlarına değinmekte yarar vardır. Çünkü Türkiye'nin tutumunda ve davranışlarındaki devletler arası siyasal dengeyi bu konular çok yakından etkilemekte, Arap Dünyasını beklenmedik zamanlarda Türkiye aleyhine harekete geçirmektedir.

Ortadoğu, çağlar boyunca tarihin üstünden aktığı bir bölgedir, özellikle de yeryüzünün ilk kültür, uygarlık, ekonomik ve gelişmelerin belirdiği çağlarda, Doğudan-Batı'ya, Batı'dan Doğu'ya doğru olan büyük dünya hareketleri daima bu bölge üstünden olmuştur.

20'nci yüzyılda Ortadoğu yeniden hareketleniyor ve çok önem kazanıyor. Ortadoğu'nun bu yeni döneminde kuşkusuz bölgenin hem jeopolitik özellikleri hem de petrol gibi çağa egemen olan temel bir hammaddenin bölgedeki varlığı geniş rol oynamıştır.

Ayrıca Ortadoğu'da tarihsel bakımdan Türkiye İran, Irak, Suriye, Arabistan ve İsrail'in son elli yılda olağanüstü bir gelişme gösterdikleri görülür.

1960 yılından sonra Ortadoğu ülkelerindeki ortalama büyüme hızı dünyanın diğer ülkelerinden daha yüksek tespit edilmiştir.

Ortadoğu ülkelerindeki bu kalkınma hızının daha fazla oluşunun ana nedenlerini 20. yüzyılda petrol sanayiinin gelişmesine bağlayabiliriz. Ayrıca Ortadoğu devletleri alt yapılarını ve insan kaynaklarını da geliştirmişlerdir.

1972-1974 yılları arasında petrol fiyatlarının artması sonucu Ortadoğu ülkelerinin petrol gelirleri olağanüstü artmıştı, arkasından Arap-İsrail Savaşı çıkartılmış ve gelirler de silaha yatırılmıştı. Oysaki bu gelirler insanlığın eğitim ve refahı işlerinde kullanılabilirdi. II. Dünya Savaşı'nda Birleşmiş Milletlerin kararı ile kurulan İsrail Devleti ve ortaya çıkan Filistin göçmenleri sorunu dış güçlerin tahriki ile bölgede çatışma kaynağı olmuştur. Arap Ülkelerinin kendi aralarındaki liderlik mücadeleleri de, bölgesel sorunların çözümünü güçleştirmektedir.

Sorunların çözümündeki güçlüğü diğer önemli bir sebebi de Ortadoğu toplum yapısının etnik, dinsel ve kabile bağlarının etrafında toplanan grupların çokluğu ve karmaşıklığıdır. Burada toplumsal olarak bölümlere ayrılmış toplum tarifine uygun bir durum ortaya çıkmaktadır. Bölgede Türk, Arap, İranlı gibi etnik grupların yanı sıra Müslüman toplulukların içinde de Sünni-Alevi farklılaşmaları, kırsal bölgelerde kabile çatışmaları, Ortadoğu'nun sosyal mozağini oluşturmaktadır.

20. yüzyılın başlarından itibaren Arap dünyasında ulusal bütünleşme amacıyla yapılan girişimler, özellikle yaygınlaşan “Milliyetçilik Akımları” daha sonra “Arap Sosyalizmi” gibi yeni ideolojiler, bölümlere ayrılmış toplum yapısını toparlamak için yeterli gelmemiştir. Rusya’nın etkileri ile düşünülen ve geliştirilmek istenen Arap Birliğine ve İslâmi düşünceye ekonomik gelişmelere fayda yerine gelişmelerin yavaşlamasına sebep olmuştur. Arap ülkelerinde iç çatışmaların alevlenmesinde dış etkenlerin ve yabancı devletlerin karışmasının da belirli bir payı vardır.

Ortadoğu’da düzeni etkileyen diğer bir husus da işçi sınıfının yavaş yavaş belirmesidir. 1970 yılından sonra petrol sanayiinin hızla geliştiği Arap ülkelerinde bir işçi sınıfı geliştirilmiştir.

1917’de İngiltere’de “Balfour Bildirisi” ile Ortadoğu’da Filistin’de bir Yahudi Devleti kurulması önerisi sunulmuştu. Ancak 1920’de Filistin, İngiltere’nin mandasına geçmişti. 1948’de İngiltere Mandası sona erince uzun yıllar planlanmış olan Filistin’de bir Yahudi devletinin kurulması, Ulusal Yahudi Konseyince “İsrail” kuruldu.

1948’de İngiltere, Fransa, Amerika bir ortak bildiri ile yeni kurulan İsrail devletinin sınırlarını güvenlik altına aldıklarını duyurdular. Bundan sonra da Arap İsrail mücadelesi daha da hızlanmış oldu.

1956’de İngiltere ve Fransa’nın desteğini sağlayan İsrail, Araplarla yeni bir savaşa girişti ve Mısır’ı yenilgiye uğrattı. 1967’de yeniden başlayan Arap-İsrail Savaşında Kudüs’ün eski bölümü Sina Yarımadası,

Gazze Bölgesi de İsrail'in eline geçti. Daha sonra Amerika'nın arabuluculuğu ve dünya kamuoyunun baskıları ile İsrail bu toprakların bir kısmını Mısır'a iade etti. Arap-İsrail Savaşlarında ve savaş sonrası dönemlerde Türkiye daima Arap tezini savunarak Arapların yanında olduğunu göstermiştir. Türkiye, İsrail ile de ilişkilerini nazik bir şekilde Arapları gücendirmeden devam ettirmeye çalışmıştır. Türkiye'nin, Arap-İsrail politikasının geçerliliği zaman geçince daha iyi anlaşılacaktır.

TÜRK-ARAP ve FİLİSTİN İLİŞKİLERİ

– V –

Bugün dünyanın en karışık bölgesi olarak bilinen Filistin (1517- 1917) 400 yıl Osmanlı Türk hakimiyeti altında kalmıştır. Filistin'in Ortadoğu'nun bir parçası olması, halkının Müslüman olması, Türkiye'ye yakın olması nedenleriyle, Filistin'deki bir sorun, Türkiye'yi etkilemektedir. Bu kadar önemli olan bir bölgenin tarihini bilmemiz bizler için önemlidir. Filistin'in tarihini kronolojik olarak özetlersek;

– Milattan Önce (M.Ö.) 6000 yılında Araplar, Arap Yarımadası'nın güneyinden gelerek bugünkü Filistin'e yerleştiler.

– M.Ö. 3000-2500 yılları arasında,. Arap Kabileleri olan Amriler, Kenaniler Filistin'e gelerek yerleştiler.

– M.Ö. 1800 yılında Hz. İbrahim Peygamber, Urfa'dan Filistin'e göçtü.

– M.Ö. 1500-1560'da Hz İbrahim'in torunları Filistin'den Mısır'a göç ettiler. Hz. İbrahim Kabe'nin olduğu yere giderek Allah'ın Evi'nin yapılmasını sağladı. Oğlu

Hız. İsmail Hicaz'da kaldı. Hız. İbrahim ise Filistin'e geri döndü ve orada vefat etti. Mezarı Filistin'de Hebron'dadır.

– M.Ö. 1184'de Mısır'da Firavun'dan kaçan Yahudiler, Filistin'e saldırarak Eriha'yı ellerine geçirdiler.

– M.Ö. 1020 yılında Yahudiler Krallık ilan ettiler.

– M.Ö. 928 yılında Hız. Davut'un oğlu Hız. Süleyman öldü ve krallık ikiye bölündü.

– M.Ö. 723 yılında Asuriler, Filistin'i işgal etti.

– M.Ö. 722 yılında, Filistin'deki Yahudi devleti yıkıldı.

– M.Ö. 608 yılında, Mısırlılar tekrar Filistin'i işgal ettiler.

– M.Ö. 587 yılında, Babil Kralı, Nabukadnazar'ın Kudüs'e girmesi, Süleyman Mabedinin yıkılarak, Yahudiler Babil'e sürüldü.

– M.Ö. 538 yılında Pers Kralı Keyhusrev, Babil'i istila edince, Yahudileri serbest bıraktı, onlar da tekrar Kudüs'e döndüler ve Süleyman Tapınağını yeniden inşa ettiler.

– M.Ö. 332 yılında Büyük İskender Filistin'i işgal etti.

– M.Ö. 63 yılında Romalılar Filistin'i ele geçirdiler.

– M.Ö. 40 yılında Persler Filistin'i işgal ettiler.

– M.Ö. 38 yılında Romalılar Filistin'i ikinci kez ele geçirdiler.

– M.Ö. 4 yılında Filistin'in Romalılara bağlı Kralı Herodos öldü ve Hız. İsa doğdu.

– M.S. (Milattan sonra) 43 yılında Kudüs’de Siyonizm kuruldu.

– M.S. 66’da Yahudiler Romalılara karşı ayaklandılar. Roma İmparatoru Titus Kudüs’ü ve Süleyman Mabedini yıktırdı. 600.000 Yahudi öldürüldü.

– M.S. 395 yılında Filistin Bizans’ın eline geçti.

– M.S. 1071-1517 arası Filistin Arapların ve Selçukların egemenlikleri altında kaldı. Daha sonra 1517’de Yavuz Sultan Selim tarafından Osmanlı İmparatorluğu’na katılan Filistin, 1917 yılına kadar Osmanlı İdaresinde kaldı.

I. Dünya Savaşı’nda Araplar, İngilizlerle işbirliği yapmanın Osmanlı İmparatorluğu’na karşı isyan etmelerinin yanlışlığını kısa zamanda anlamışlar daha zor ve kötü duruma düşmüşlerdi.

İngiltere I. Dünya Savaşı sırasında 1917’de Balfour Deklerasyonu ile Filistin’deki Arap topraklarında Yahudi Devleti kurulmasını sağlamıştır. Filistin’de, 1948’de İsrail Devleti’nin kurulması ile Arap-İsrail çatışmaları hızlanmıştır. 1948-1949, 1956, 1967 savaşları olmuştur.

Yahudiler Ortadoğu’da devlet olarak güçlenme çabası gösterirken, Araplar da Türklerden kurtulup da eski parlak Arap dönemlerine dönmeyi planlıyorlardı. Daha doğrusu Batı, Araplara böyle bir yol göstermişti.

20’nci yüzyılın başında Araplar ve Yahudiler Filistin ve Arap Yarımadası’nda milliyetçilik akımları doğrultusunda bağımsızlık isterken, Osmanlılar içinde de Türk

Milliyetçiliği yönünde hızlı gelişmeler oluyordu. Bu durumlar içinde Osmanlı İmparatorluğu iç entrikalar ve savaşlar ile günden güne yıpranıyordu. Yahudiler bu günlerde, Osmanlıya ve Türklere karşı Araplarla işbirliğini düşünürlerken, bazı Yahudi grupları bunu pek uygun bulmuyorlardı. Zamanla Yahudi Politikası, Arap politikasından ayrı olarak seyretti.

Türkiye, Arap ülkeleri ve İsrail birer Ortadoğu ülkeleridir. Aşağı yukarı bu ülkeler tarih, kültür, din, ekonomi ve coğrafya bakımından birbirini etkilemiş ve dünyayı da etkilemişlerdir, gelecekte de etkileyeceklerdir. Birbirine her zamankinden daha fazla ihtiyaçları vardır.

Ortadoğu ülkelerinin her yönden birbirini tamamlamaları, aralarında barış olması, birbiri ile iyi ilişkilerde bulunmaları, tüm dünya barışına ve tüm insanlığa yararlı olacaktır. Tüm vatandaşlarımızın isteği de budur.

TÜRK-ARAP İLİŞKİLERİNDE LAWRENCE – VI –

Türk-Arap ilişkileri, Türklerin müslüman olmalarından sonra daha hızlı bir şekilde gelişmiştir. Türklerle Araplar İslamlık çatısı altında birbirine iyice kaynaşmışlardır. İslamlığın, yeryüzüne ilmen, fikren yayılmasında, iki ulus adeta birbirini tamamlarcasına hizmet etmişlerdir.

İslâm bayraktarlığını Araplardan devralan Türkler, İslamlığı üç kıtaya yaymışlardır. Türklerle beraber yaşayan Araplar ise 200-300 yıl hiçbir şikayette bulunmamışlardır ve hoşnutsuzluklarını da belirtmemişlerdir. Her iki ulus İslam Medeniyeti altında, insanlığa ve dünya medeniyetlerine hizmet ederek yaşamışlardır.

Daha sonra Fransa, İngiltere, Almanya ve Rusya gibi batılı ülkeler aşağıdaki nedenlerle Ortadoğuya ilgilerini artırmışlardır.

1. Ortadoğu'da petrolün bulunması ve varlığının tespiti.

2. Ortadoğunun Hıristiyanlık dünyası bakımından merkez olması, daha doğrusu Hıristiyanlığın Ortadoğu'dan doğmuş olması, Hıristiyan olan batılı devletlerinin manevi gönül bağlarının Ortadoğuy'a yönelmesi.

3. Cihan devleti Osmanlı İmparatorluğu'nun 14 ve 15. yüzyıllardan itibaren idari, askeri ve ekonomik bakımlardan zayıflaması.

4. Zayıflamaya başlayan Osmanlı Devleti batılı devletlerce borçlandırılarak, psikolojik savaş yapılarak, ekonomik imtiyazlar alınarak, daha da zayıflatılarak daha fazla menfaat temin etme isteği.

5. Batılı devletlerin (Fransa, İngiltere, Almanya, Rusya) Osmanlı idaresinde mutlu yaşayan Arapları Osmanlı aleyhine kışkırtmalarıdır.

Bu kışkırtma Osmanlı Devletinin yıkılışını daha da hızlandırmıştır. Ortadoğuy'a yukarıdaki nedenlerle ilgisini artıran batılı devletler (Özellikle Fransa, İngiltere ve Rusya) yıkılacak olan Osmanlıdan fazla pay almak için adeta birbirleri ile yarışmışlardır. Arapların Osmanlıdan ayrılması için Fransa, Şam ve Suriye'de, İngiltere Arabistan ve Mısır'da, Rusya Filistin'de kışkırtma ve casusluk faaliyetlerini gittikçe artırmışlardır. Bu kışkırtma ve casusluk faaliyetleri arasında en önemli yeri, konumuz olan İngiltere adına casusluk yaparak insanları birbirine düşüren Thomas Lawrence'dir.

Thomas Lawrence 1888'de İngiltere'de doğmuştur. Kendisi bir arkeologdur. 1914 yılında Hıristiyanlığın doğduğu yer olan Kudüs ve civarında arkeolojik araştırmalar yapmak bahanesi ile binbaşı rütbesinde İngiltere lehine casusluk yapmaya başlamıştır. Lawrence Arap kıyafeti giyerek, Arapça öğrenerek, Arapların sorunlarını ve davalarını içtenlikle benimsemiş görünerek Arabistan'da kendisini kabul ettirmiştir. Arap davalarını savunur görünürken, Arapları Osman-

lıdan ayırarak İngiltere lehine ve İngiliz çıkarlarına bağlamayı kendisine esas amaç edinmiştir.

Lawrence Arapların davalarını çok hareketli bir şekilde Osmanlı aleyhine geliştirerek Hicaz Emiri Hüseyinin oğlu Faysal'ın irtibat subaylığına kadar sızmıştır. Arapları Osmanlı aleyhine örgütleyen Lawrence İngiliz generali Alenby'nin safında asker olarak Osmanlılarla çarpışmıştır. Bir gün Kasr-El-Arzak bölgesinde Türk birliklerine esir düşmüştür. Ancak daha sonra bir yolunu bulup kaçmayı başarmıştır.

Lawrence Arapları o kadar işlemiştir ki, Arapların Lawrence'si, diye Lawrence lehinde birçok övgü dolu yazı çıkmıştır. Arabistan'ı İngiltere lehine çeviren Lawrence Fransa güdümünde olan Suriye'yi de, İngiltere'ye bağlamak istemiştir. Emir Hüseyinin oğlu, Faysalı Suriye'ye kral yapmak istemiştir. Ancak Fransa'nın etkisi ile Faysal Suriye'nin değil de Irak'ın kralı olmuştur.

– Lawrence, devamlı görüş ve kılık değiştirerek, I. Dünya Savaşı sonucu, İngiliz Hükümetine verdiği bilgiler ve yaptığı tekliflerle, İngiltere'nin, Ortadoğu'nun bugün ki devletlerinin kurulmasına ve itilafı sınırlarının çizilmesine sebep olmuştur.

– Lawrence'ın hedefi, Türklüğü Ortadoğu'dan silerek, Ortadoğu'da batı yanlısı ve batının çıkarlarına hizmet edecek, Türklük aleyhinde fikirleri olan birçok küçük ve istikrarsız devletler kurmaktır. Bunda başarılı da olmuştur.

Osmanlının yerine kurulan Türkiye Cumhuriyeti Lawrence'ın Arap dünyasında geliştirdiği Türk aleyhindeki genel siyaseti tamamen silememiştir.

Türkiye Cumhuriyeti Lawrence'ın Türkler aleyhine Araplar üzerinde geliştirdiği politikayı Türkler lehine, dostluk lehine değiştirmek için gerçekleri anlatmaya, söylemeye, yazmaya devam etmelidir.

İngiltere dünya devletleri arasında önemli bir devlettir. Devletlerin başarıya gitmeleri için her yol denebilir, ancak bazı yollar başarı için iyide olsa uzun vadede düşünüldüğü zaman bazı davranışlar mensup olduğu devleti başarıya götürmüş olabilir.

Aynı davranış derin düşünüldüğü zaman bir insanlık suçu sayılabilir.

Şöyle ki: İnsanlık için gelen ve insanlığı doğru yola kılavuzlayan Tevrat, İncil, Kuran gibi semavi kitaplarda ve diğer düşünce kitaplarında insanları birbirine düşüren, insanlar arasına karıştırıcılık yapanlara bütün dinlerde lanet edildiği de bilinmektedir.

Daha sonra, 1967 Arap-İsrail savaşından sonra, 1972'de Osmanlı Devletine isyan eden Emir Şerif Hüseyin verdiği beyanatta: "Biz ne zamanki müsamahakar, Osmanlı Devletine İngiltere'nin oyununa gelerek, isyan ettik, o günden beri Ortadoğu'da sulh ve suküne hasret kaldık" sözleri ile hatasını itiraf etmiştir.

ORTADOĞU VE ÖNEMİ

Türkiye Cumhuriyeti'nin bugünkü sınırlarının belirdiği toprak parçası yeryüzünün en stratejik, en güzel ve en anlamlı yeridir. Türkiye'nin bulunduğu yer, Dünyanın Ortadoğu bölgesi içinde yer almaktadır. Ortadoğu bölgesi dünyamızın en zengin, en verimli ve en kutsal yeridir.

Ortadoğu, Kuzeyden Türkiye, Doğusunda İran ve Umman Denizi, Güneyinde Hint Okyanusu, Batısında Nil Nehri ve Akdeniz ile çevrili bir dünya parçasıdır. Ortadoğu'da bulunan belli başlı devletler de şunlardır: Türkiye, İran, Irak, Suriye, İsrail, Mısır, Suudi Arabistan, Ürdün, Umman, Yemen, Kuveyt, Birleşik Arap Emirlikleridir. Bu her devletin kendilerine has ekonomik, sosyolojik, siyasal birer ağırlık ve özellikleri vardır.

Ortadoğu Ülkelerinin Ortak Özellikleri:

1. Coğrafya olarak birbirine bağıdırlar (Komşu olmaları).
2. Genelde (% 99'u) müslüman ülkelerdir.

3. İsrail Musevidir, ama Araplarla aynı kavimden-
dirler. Araplarla ve müslümanlıkla kültürel ve inanç
bakımından ortak yönleri vardır. Ancak tarih ve milli
hedefler bakımından Araplardan ve diğer Ortadoğu
ülkelerinden farklıdır.

4. Yeryüzüne manevi yönden ışık saçmış ve dün-
yayı manevi yönden şu an ayakta tutan tek Tanrılı üç
din Ortadoğudan doğmuştur. Bu dinler tarih sırasına
göre;

a. **Musevilik:** Kitabı Tevret, Peygamberi Hz. Musa,

b. **Hıristiyanlık:** Kitabı İncil Peygamberi Hz. İsa,

c. **Müslümanlık:** Kitabı Kur'an, Peygamberi Hz.
Muhammed'dir (SAV).

Her Türk ve Müslüman bu peygamberleri bilir ve i-
nanır. Her üçü de Ortadoğu ülkesinde doğduğu için
diğer dünya devletleri de bu üç dine inandıkları için ve
Ortadoğu'nun manevi merkez olması yanında petrol
gibi ekonomik bir kaynağa sahip olduğu için de Orta-
doğulu olmayan dünya devletleri, kendi çıkarları doğ-
rultusunda Ortadoğulu devletlerin maddi ve manevi
değerleri ile oynamaktadırlar.

Ortadoğu'nun karışık olmasının ana sebebi ve esa-
sı budur. Geçmişte böyle olmuştur. Gelecekte de
böyle olacaktır.

Ortadoğu'da her üçü dünya dini olan Musevilik, Hı-
ristiyanlık, Müslümanlık için kutsal olan Kudüs şehri,
Mekke ve Medine şehirleri, Hz. İbrahim'in yaşadığı yer
olan Urfa'da Harran Ovası, Nuh'un Tufanının olduğu

yer olan Cudi ve Ağrı Dağları tarihsel, kültürel ve dinsel merkez olan İstanbul gibi yerler dünyanın hiç bir yerinde yoktur.

Bu yerler tek ve özel olarak Ortadoğu'dadır. New York, Kudüs değildir, Paris bir Kudüs olamaz, Londra bir Kudüs, bir Mekke, bir Medine değildir.

Londra, Paris, Washington, New-York, Pekin, Moskova evet birer büyük şehir ve ticaret merkezleri olabilirler. Ancak hiçbiri bir Kudüs, bir Mekke, bir Medine, bir İstanbul olamazlar.

Yine dünyanın hiçbir dağı, bir Tur Dağı, bir Hıra Dağı, bir Ağrı Dağı, İzmir Efes'de Meryem Ananın geldiği, Bülbül Dağı olamaz.

Evet, Everest dünyanın en yüksek dağı olabilir. Dünyanın damı da olabilir, ancak bir Hıra Dağının ve Ağrı Dağının, anlamına sahip değildir.

Yukarda adı geçen kutsal dağlar, şehirler, ovalar ve daha nice Kutbü'l Aktabların (Azizlerin, Ermişlerin) yaşadığı yerler, peygamberlerin bastığı ve yattığı yerler, sade ve sadece Ortadoğu'dadır. Ortadoğulu herkes Türk olsun, Arap olsun, İranlı olsun, İsraili olsun ortak oldukları nokta çoktur. Tüm Ortadoğulular Ortadoğu'ya sahip çıksınlar, kıymetini bilsinler, çünkü Ortadoğu, Ortadoğululara ve tüm insanlığa verilmiş bir nimettir, bir emanettir.

Emanetleri koruyalım, sevelim, dostluk, barış ve kardeşlikler içinde yaşayalım.

TÜRKİYE, GÜNEYDOĞU, ORTADOĞU VE DÜNYA

Türkiye bir Ortadoğu ülkesi olarak gücünü ve görünümünü coğrafyasından ve tarihinden almaktadır. Türkiye sınırları içinde yaşayan vatandaşımız Türkiye'nin coğrafyasını ve tarihini iyi bilmelidir. Eğer her vatandaşımız, dağdaki çobanından tutunda devletin her kademesinde olan büyüklerimize kadar bilir ve inanırlarsa ki, Türkiye şu andaki sınırları ile üzerinde yaşayan herkese maddi ve manevi her şeyi veriyor ve verecektir, inancı tüm insanlara ve insanlığa yarar sağlayacak ve bölge insanını topyekün mutluluğa götürecektir.

Türkiye, coğrafya ve tarih olarak üzerinde yaşamış insan ve medeniyetlerin, halen yaşamış ve yaşayacak olan insan ve medeniyetlerin hepsini içine almakta ve hepsine hitap etmektedir. Türkiye şu anki sınırları içinde yaşayan her insanın vatanıdır ve her şeyidir. Böyle olması da herkesin ve tüm insanların iyiliğinedir. Türkiye'nin şu anki sınırları içinde yaşayan herkese Türkiye emanet edilmiştir. Bu emanet gelecek nesillerden ödünç alınmıştır. Gelecek nesillerden ödünç aldığımız bu ülkeyi topyekün koruyalım, emanetimizi gelecek nesillere ve gelecek dünyalılara emanetimizi ihanet etmeden teslim edelim. Kim olursak olalım birlik ve beraber olalım. Buralar herkese emanettir.

- Dünya kurulduğundan beri birçok devletler, imparatorluklar, krallıklar kurulmuş, zamanı gelen her devlet, her imparatorluk ve krallık tarihten silinerek yerini bir başkasına devretmiştir. Tarih sahnesinde baki kalan şey ise, bırakılan medeniyetler hoş hikayeler ve ibretlerdir.

- Bu yıkılıp giden devletler ve krallıklar birbirine üstünlük sağlamak için kıyasıya birbiri ile mücadele etmişler ve zaman zaman da savaşmışlardır. Bu devletler arasında, zamanımızda geçerli olan en kıymetli şey insanlara, doğru yol gösteren, insanlığa bilim, ahlak, düşünce, kardeşlik, birlik ve beraberlik, ortak dayanışma içinde birlikte yaşama duyguları veren devletlerdir.

Tarih ve coğrafya incelendiğinde; insanlar arasında fitnelik, fesatlık yayan devletler ve devlet adamları şu anki insanlarca iyi anılmamaktadır. Devletini başka bir devletten üstün kılmak bölgeye hakim olmak, şahsi kin ve nefretle hareket etmek, öç almak gibi duygularla hareket eden devlet adamları ve devletler, kendi devletlerine, kendi milletlerine ve insanlığa hizmet etmemişlerdir. Bu gerçeği tarih ve coğrafya okuyan herkes kendiliğinden bulur.

- Bilim, ahlak, beraber yaşama gibi duygu ve düşüncelerle hareket eden devlet adamları insanlığa hizmet etmişlerdir. Savaş çıkarmak, insanları birbirine düşürmek, mevcut maddi ve manevi imkanları kötü yolda harcamak insanlığa hizmet değildir.

- Devletler tarihinde olduğu gibi bugün de savaş yaparak içişlerine karışarak veya iç savaş çıkartarak

birbirine üstünlük sağlamak istemektedirler. Bu hırs ve istek bölgemizi, dünyamızı ve insanlığı kötü yola götürmekte, insanları, topyekün mutsuz etmektedir. Karıştırıcı olan devletler veya devlet adamları ise uzaktan kendi yaptıkları kötülükleri, iyilik yaptıklarını zannederek seyretmektedirler. Oysaki bu seyretme kötü bir seyirdir. Gelecekte kötülüklerle anılacaklardır. Bunların biran önce insanlığa hizmet etme yoluna dönmelerini temenni ederiz.

- Dünya devletleri bugün birbirine üstünlük sağlamak için birbirinin işlerine karışma yollarını seçmektedirler. Savaşarak üstünlük sağlamak pahalıya mal olmaktadır. Üstünlük sağlamak isteyen devlet, komşusunun veya uzaktaki bir devletin şu şekillerden birini veya birkaçını kullanarak işlerine karışmaktadır.

Bu yollar şunlardır:

1. Diplomatik karışma.
2. Yer altı faaliyetleri.
3. Güç gösterileri
4. Yıkıcı bölücü ve etnik sorun yaratarak.
5. Dıştan örgütlü gerilla savaşı yaparak.
6. Askeri karışmalarla
7. Dış yardım yapıyormuş gibi davranarak.

Bugün Türkiye komşuları ve uzaktaki kötü emelli devletlerce yukarıdaki yollardan biri veya birkaçı ile zaman zaman da tamamı ile karşı karşıyadır. Bu ger-

çeği tüm vatandaşların doğulusu, batılısı, kuzeylisi ve güneylisi bilsinler, oyuna gelmesinler.

Ayrıca Türkiye’de gözü olan komşularımızı ve uzaktan Türkiye’yi karıştıran devletlere de insanlık namına rahat durmalarını temenni ediyoruz.

Bu devletlere insanlık, beşeriyet, tarih ve coğrafya hataları yapmamalarını istiyoruz. Yoksa gelecekte muvaffak olamadıkları gibi, insanlık suçu işlemiş olarak tarihe geçeceklerdir. İnsanlık onları yargılayacaktır.

Türkiye’nin iç işlerine karışma yollarından komşularımız ve diğer dünya devletleri en çok yıkıcı, bölücü ve etnik sorun yaratma yolunu seçmişlerdir.

Çünkü, yıkıcı, bölücü ve etnik sorun yaratma yolu Türkiye’yi tek yıkma yolu olarak seçilmiştir.

Ortadoğu’da ve dünyada güçlü bir Türkiye’yi düşmanları istememektedir. Oysa ki Türkiye bir dünya devletidir. Türkiye, üzerinde oynanan oyunlara gelmeyecektir. Türkiye, üzerinde yaşayan kuzeylisi, güneylisi, doğulusu, batılısı ile bir bütündür.

Türkiye üzerinde yaşayan her vatandaşı tarafından tarih, kültür, din, dil, örf, adet birliği içinde mukaddes bir emanet olarak korunacaktır. Herkes emanete sahip olma yarışı içindedir.

Peki Ortadoğu’da Türkiye’de, Doğu ve Güneydoğuda ne var da oralarda olay var ve Türkiye’nin içişlerine karışma var!.

Güneydoğuda ve Doğu'daki olayların bize göre nedenleri (Bu nedenler bir fikirdir ve öneridir) şunlardır:

1. Güneydoğu ve Doğu Anadolu'da yer altı kaynakları çok miktarda vardır. Bunların başlıcaları uranyum, kömür, petrol ve yeraltındaki tarihi eserlerdir. Bunları bazı batılılar ve istemez komşularımız bilmektedir. Bu yer altı kaynaklarını Türkiye'nin geliştirerek, eline geçirmesini istememektedirler. Petrol, uranyum, kömür, tarihi eserler gibi yer altı kaynak ve rezervlerini kendi ellerine geçmesini ve kullanmalarını istemektedirler. Bunun için ne yapmaları gerekiyor, evet bunun için bölge insanını uyandırmadan, gerçekleri söylemeden kışkırtması gerekiyor. Bunu isteyenler dost gibi görünen komşu, komşu gibi duran, içinden Türkiye'yi istemeyen Doğu Anadolu'yu ve Güneydoğu Anadolu'yu Türkiye'nin elinden alıp sömürmek isteyen devletler ve devlet adamlarıdır. Bu nedenle, bu oyuna gelmeyelim, komşularımıza ve devletlere de güçlü bir Türkiye'nin kendilerine de faydalı olacağını anlatalım.

2. Güneydoğu Anadolu ve Doğu Anadolu yer üstü kaynakları bakımından çok zengindir. Bu bölgenin yerüstü kaynaklarının başında Fırat ve Dicle Nehirleri ve su kaynakları gelir.

Fırat ve Dicle Nehirleri Doğu Anadolu ve Güneydoğu Anadolu'dan doğarak yukarı Mezopotamya'yı (Güneydoğu ve Doğu Anadolu) ve Irak ve Suriye toprakları içinde de aşağı Mezopotamya'yı oluşturarak Basra Körfezine açılırlar. Dicle ve Fırat nehirlerinin

hayat verdiği Orta Doğu İnsanlığının başlangıcından beri dini, siyasi ve ekonomik olarak dđnyamızın en önemli merkezi olmuştur. Dicle ve Fırat nehirleri bölgeyi sulayıp, serinleterek buraya medeniyetlerin toplanmasına sebep olmuştur. 4000 yıl önce iki nehri birleştirme fikri halen günümüzde de geçerlidir. Dicle ve Fırat Nehirleri doğu ile batının ticari açıdan ilişkilerini geliştirmiştir. Bu iki nehir Sümerler, Asurlular, Babilliler, İbraniler, Bizanslılar, Araplar ve Osmanlıların ticaretini zenginleştirmiş, ekonomilerini ayakta tutmuştur. Osmanlılar döneminde Avrupa Ümit Burnu'nu dolaşarak Basra Körfezi'ne gelerek ticareti ellerine geçirmeye çalışmışlar, ancak Osmanlıların gücü ile karşılaşarak geri dönmeye zorlanmışlardır.

- Dicle ve Fırat Nehirlerinin suyu bugün de Ortadoğu ve dđnyanın Ortadoğu politikasının gündemindedir. Ortadoğu ülkeleri bugün teknolojinin sağladığı imkanlar nedeni ile etraf denizlerden sulama, içme ve kullanma su sorunlarını halletmişlerdir.

- Ancak, tarihi ve kutsal sayılan Dicle ve Fırat sularında tüm Ortadoğu devletlerinin gözü vardır. Batılı devletlerin ise Ortadoğu'da etkin olmaları için suni olarak da olsa bir Ortadoğu su sorunu yaratarak bölgeye müdahale ortamı hazırlamaktadırlar

- Dicle ve Fırat Nehirlerinin sulama havzaları Tervat, İncil ve Kur'an'da bahis konusu oldukları için, Mezopotamya, yani Doğu ve Güneydoğu ve Doğu Anadolu Batı için ve komşularımız için önemlidir. Bölgeyi Türkiye'den alıp sömürmek isteyen devletler ve devlet adamları vardır. Bu nedenlerle bu oyuna gelmeyelim,

birlik ve beraber olalım, bize kötülük eden komşularımıza ve devletlere doğru yolu gösterelim, insanlık için emanet edilmiş emanetlere sahip olduğumuzu gösterelim, söyleyelim, anlatalım.

3. Güneydoğu Anadolu ve Doğu Anadolu Musevilik, Hıristiyanlık ve Müslümanlık için, her üç din için de kutsaldır. Her üç din için de kutsal olan bu bölgeler için Türkiye'nin elinde diyenler vardır. Oysaki, bugün Türkiye bunun bilincindedir. Emanetlere insanlık namına sahiptir ve korumaktadır.

Doğu ve Güneydoğu Anadolu'daki, Musevilik, Hıristiyanlık ve Müslümanlık için kutsal yerler şunlardır:

Ağrı Dağı

Nuh Peygamberin zamanında olan, Tufan yukarı Mezopotamya'da başlamıştır. Yani bugünkü Güneydoğu ve Doğu Anadolu'da başlamıştır. Tufan sonunda Nuh'un Gemisi Ağrı dağında konaklamış, bütün canlılar Ağrı Dağı'ndan dünyaya yayılmıştır. Bu inanış İncil ve Tevrat'ta mevcuttur. Ağrı Dağı da Türkiye'dedir. Ağrı dağı Türkiye'nin bir parçasıdır.

Cudi Dağı

Nuh Peygamberin zamanında oluşan Tufan, yine Doğu Anadolu ve Güneydoğu Anadolu'da başlamıştır. Ancak Nuh Peygamberin Gemisi Cudi Dağı'nda konaklamıştır. Bu da İslama göredir. Demek ki bölge İslamlık için de kutsaldır.

Harran Ovası

Bugün Şanlıurfa ve Harran Ovası Güneydoğu Anadolu Projesinin (GAP) gerçekleştiği yerdir. Burada

İsa'dan aşağı yukarı 2000 yıl önce yaşamış olan Hz. İbrahim Peygamber Güneydoğu ve Doğu Anadolu'da dolaşarak inandığı dinini yaymaya çalışmıştır. Hz. İbrahim yozlarını ve hayvan sürülerini Güneydoğu ve Doğu Anadolu dağlarında otlatmıştır. Hz. İbrahim'in oğulları Hz. İshak ve Hz. İsmail burada doğmuştur. Daha sonra da bugünkü Adıyaman bölgesinde yaşayan Kral Nemrut tarafından bugünkü Şanlıurfa içinde balıklı gölün olduğu yerde Hz. İbrahim'i ateşe attirmiştir. Ateşte yanmayan Hz. İbrahim daha sonra Filistin'e, Mekke'ye ve Medine'ye göçmüştür. Mekke'de Kabe'yi yapmıştır. Bu inanış Musevilik, Hıristiyanlık ve Müslümanlık için önemlidir. Hz. İbrahim Peygamber her üç din için de çok önemlidir. İslam'ın temel şartlarını Hz. İbrahim binlerce sene (2500 yıl) önce uygulamıştır. Daha birçok Hıristiyan Azizlerinin ve Müslüman Evliya ve Enbiyalarının yaşadığı ve yattığı yerler Güneydoğu ve Doğu Anadolu'dadır. Bunun için Güneydoğu ve Doğu Anadolu batı için önemlidir. Bölgeyi Türkiye'den almak isteyen batılı devletler ve devlet adamları, komşu gibi olup, komşu olmayan devlet ve devlet adamları vardır. İşte bunu için buralarda terörizm vardır. Bu nedenle dış dünyanın kışkırtıcı oyununa gelmeyelim, birlik ve beraber olalım ve bizlere kötülük eden, bizleri birbirimize düşüren komşularımıza ve devletlere de, doğru yolu gösterelim, insanlık için insanlara emanet edilmiş emanetlere insanlık namına Türkiye Cumhuriyeti olarak sahip olduğumuzu gösterelim, söyleyelim, anlatalım.

4. Diğer önemli sebeplerden birisi de Ermenilerin Güneydoğu ve Doğu Anadolu'daki Ermeni istekleridir.

Ermeniler Hıristiyan bir kavim olup, Hz. Nuh Peygambere ve Ağrı Dağı'na sahip çıkmaktadırlar. Bu konuda mitoloji yazıp tüm dünyaya ulaşmaya çalışmaktadırlar. Yine Ermeniler Doğu ve Güneydoğu Anadolu'da yaşayan vatandaşlarımızla aynı ırktan olduklarını ve aynı kültüre sahip olduklarını söyleyip, yazmaktadırlar. Oysa bu savunmaları gerçek değildir. Bugün ki Ermenistan'ın gerçek dostu da Türkiye'dir. Güneydoğu ve Doğu Anadolu'da olan terörizmde Ermenilerin payı mevcuttur. Oysaki Ermeniler tarih boyunca Türklerle beraber yaşamış ve beraber kader birliği yapmış aynı coğrafyayı, aynı tarihi ve aynı müziği paylaşmışlardır. Bugünkü Ermenistan Türkiye ile çok iyi geçinmelidir. Her iki devlet içinde, beraber olmaları, birbirini desteklemeleri, arkadan vurmamaları, Türkiye ve Ermenistan için, bölge barışı için elzemdir. Ve her iki devletin de menfaatinde.

İşte yukarıda saydığımız nedenlerle Doğu ve Güneydoğu Anadolu'da terörizm vardır.

Komşularımız ve tüm vatandaşlarımız dış dünyanın, karıştıracıların oyununa gelmemelidir. Birlik ve beraberlik içinde olmamız gerektir. Bizlere kötülük eden bizleri birbirimize düşüren, komşularımıza ve devletlere de doğru yolu gösterelim. İnsanlık için insanlara emanet edilmiş emanetlere, insanlık namına Türkiye Cumhuriyeti olarak sahip olduğumuzu gösterelim, söyleyelim, anlatalım.

TÜRK KURTULUŞ SAVAŞI SIRASINDA İNGİLİZ MANEVİ OPERASYONU

Türk milleti tarihin her döneminde, her bireyi ile her kademedeki memuru ve görevlisi ile komutanı ile lideri ile maneviyatına bağlı kalmıştır. Bu milli irade Ulul-Emre itaat şeklinde milli disiplin halinde icra edilmiştir.

Tarihte birçok Türk Devletleri kurulmuştur. Bu devletlerin hiçbirisi dışardan doğrudan bir etki ile yıkılmamışlardır. Tarihteki Türk Devletleri daima içten karışıklık çıkartılarak bir birini yıkmışlardır. Misal olarak Altınordu Devletini, Timur Devleti, Büyük Selçuklu Devletini, Anadolu Selçuklu Devletinin yıkmasında olduğu gibi, içten yıkılmaların hepsinde dışardan gelen telkinler kışkırtmalar, içten bölünmeler şeklinde olmuştur.

Türk Milleti maneviyatına ve büyüklerine çok bağlı bir millettir. İstiklal savaşı da bu bağlılıkları sayesinde kazanılmıştır. Türk Milletinin maneviyatını Mustafa Kemal Atatürk'ün ağzından dinleyelim: "Çanakkale'de Bombasırtı olayını anlatmadan geçemeyeceğim. Karşılıklı siperler arasındaki mesafe 8 metre, yani ölüm

muhakkak. Birinci siperdekiler hiç birisi kurtulmamacasına kamilen ölüyor. İkinciler onların yerine geçiyor, fakat ne kadar gıptaya şayan bir soğukkanlılık ve güvenlilikle biliyor musunuz? Öleni görüyor, üç dakikaya kadar öleceğini biliyor, hiç ufak bir korku ve endişe bile göstermiyor, sarsılmak yok, okuma bilenler ellerinde Kur'an-ı Kerim Cennete girmeye hazırlanıyorlar. Bilmeyenler Kelime-i Şahadet getiriyor. Allah Allah nidalarıyla ileri atılıp şahadet mertebesine ulaşıyorlardı. Bu Türk askerindeki ruh kudretini gösteren hayrete değer ve tebrike yaraşır bir misaldir. Emin olmalısınız ki Çanakkale Savaşlarını kazanan bu yüksek ruhtur”.

Yukarıdaki olayı anlatan Mustafa Kemal Paşa Çanakkale'yi tamamladıktan sonra, Kuva-i Milliye'yi toplamaya başladığı zaman İngiliz işgal kuvvetleri bundan çok rahatsız oldular. 30 Ekim 1918 belgesi olan Mondros Mütarekesine göre Türk ordusunun silahları işgal kuvvetlerine teslim edilecek bütün askerler terhis edilecekti. İngilizler son Osmanlı Padişahı Vahdettin'i takip ediyorlar ve baskı altında tutuyorlardı.

İngilizler, İngiliz Muhipler (İngilizleri sevenler) Cemiyeti üyesi olan Sadrazam Damat Ferit Paşa'yı kullanarak Sadrazamlığın yetkileri ile Kuva-i Milliye'yi yok etmek için maddi ve manevi çalışmalar yapıyorlardı.

İngilizler psikolojik savaşı o kadar ustaca yapıyorlardı ki, asker ve hapisane kaçaklarını maddi yönden de destekleyerek Kuva-i Milliye'ye karşı Kuva-i İnzibati'ye birlikleri oluşturmuşlardı. İngilizler Sadrazam Damat Ferit Paşa'yı ve Süleyman Şefik Paşa'yı da İngiliz Muhipler Cemiyeti üyesi yapmışlardı. Daha sonra İn-

İngilizler Süleyman Şefik Paşa'yı Kuva-i İnzibati' yeni komutanı olarak atamış, Anadolu'ya Kuva-i Milliye'ye karşı savaşmak üzere göndermiştir.

Anadolu'da İzmit'te konuşlandırılan Kuva-i İnzibatiye Kuva-i Milliye'ye büyük zayıflar verdirmişti.

İngilizler Kurtuluş Savaşı sırasında Kuva-i Milliye'ye ve Mustafa Kemal Paşa'ya karşı Kuva-i İnzibatiyeyi kurduklarıyla kalmayıp manevi yönden de manevralar hazırlamışlardı. İngilizler zamanın Şeyhülislamı olup Dürüzade Abdullah Efendi'de İngiliz Muhipler Cemiyetine kayıt yaparak Mustafa Kemal Paşa'ya ve Kuva-i Milliye'ye karşı bir fetva hazırlamasını sağlamışlardır.

İngilizlerin tuzağına düşen Şeyhülislam Dürüzade Abdullah Efendi fetvasında "Mustafa Kemal Paşa şeriklerdendir (Allah'a eş koşanlardandır). Kuva-i Milliye mensuplarını gördükleri yerde tutuklayın, öldürün ve onlara katılmayın" diyordu.

İngilizlerin istekleri doğrultusunda yazılıp İngiliz uçakları ile Anadolu'da halka bildiri şeklinde atılan bu zararlı fetvadan sonra Anadolu'da Milli kuvvetlere karşı bir soğukluk başladı. Bu sırada Mustafa Kemal Paşa Ankara Müftüsü Rifat Börekçi'yi çağırarak "Hocam bizi dinimizle vuruyorlar, ne yapmak lazımdır" diye sormuş, beraber fikir teatisinde bulunmuşlardı. Sağlam imanlı ve yiğit olan Ankara Müftüsü Rifat Börekçi "Paşam siz Allah yolundasınız. Müslümanlığı, İslam Dinini ve kutsal vatan topraklarını düşmandan kurtarmak için yola çıktınız, Allah sizinledir. Size ben bir fetva hazırlayacağım" demiş ve Peygamberimizin bir hadisini esas alan karşı fetva'yı hazırlamıştır.

Peygamberimizin Hübül Vatan Minel İman (Vatan sevgisi imandandır) sözü ile Kuva-i Milliye'nin, milletin ve İslam'ın gerçek savunucusu olduğunu bildirerek, Yunanlıların, İngilizlerin, Fransızların, İtalyanların Anadolu'dan çıkartılıp atılmasını tüm Müslümanlara tavsiye etmiştir.

Daha sonra hakikatleri anlayan Anadolu halkı liderleri Mustafa Kemal Paşa'nın teşkilatlarında canı gönülden çalışarak tüm bir seferberlik içinde Anadolu'yu düşmanlardan temizlemişlerdir.

Türkiye Cumhuriyeti kurulduktan sonra da, İngiltere, Yunanistan ve Fransa gibi devletler rahat durmamışlar, birçok defa maneviyatta ileri gitmiş dini büyüklerimizi, tekrar tekrar tuzaklarına düşürmeye, devletine ve idareye karşı gelmeleri için gizli tavsiyelerde ve telkinlerde bulunmuşlardır. Bu gibi yabancı kaynaklı ve Türkiye Cumhuriyeti için tehlikeli olan telkinlere tüm vatandaşlarımızın dikkat etmesi gerekmektedir.

TÜRK-ALMAN İLİŞKİLERİ

- I -

Tarihi açıdan Türk-Alman yakınlaşması, işbirliği ve dostluğu 1800'lere kadar uzanmaktadır. XVIII. Yüzyılın sonlarından başlayarak, XIX. Yüzyıl boyunca sürekli bir gelişim göstermiştir. O yüzyıllarda Osmanlı-Prusya ilişkileri dengeli bir ekonomik ilişki şeklinde devam etmiştir. XIX. Yüzyıldan itibaren de Prusya'nın siyasi ve askeri nüfusu gittikçe artmış ve bununla doğru orantılı olarak da arasındaki ekonomik denge bozulmuştur.

İlk Prusya askeri heyeti 1835'de İstanbul'a gelerek göreve başlamıştır. II. Abdülhamit, Almanya'ya yaklaşmayı, Osmanlı İmparatorluğu için bir zorunluluk olarak kabul etmiştir. Özellikle Kırım savaşından sonra Osmanlı İmparatorluğu Avrupa'da dengeyi sağlaması için Almanya'ya yönelmeyi zorunlu görmüştür.

Türk-Alman ilişkileri 1933-1939 Hitler döneminde teknik bilgi, teknoloji, ekonomi, savaş sanayi bakımlarından Türkiye aleyhine değişmiştir.

1945 sonrası Dünyanın iki kutuplu bir kuvvetler dengesi içinde yaşanan soğuk savaş döneminden Türkiye ve Batı Almanya Batının yanında yer alırken, Doğu Almanya Doğu blokunun bir üyesi olmuştur. Bu Doğu ve Batı Blokları şeklinde iki kutup, Dünyayı 1980'lere kadar idare etmişlerdir. 1980'den sonra iki kutuplu Dünya dengesi kendi kendine çözülmüştür. Avrupa'da ve Asya'da bir çok yeni devletler ve yeni etkileşim alanları oluşmuştur. Türkiye olsun, Almanya olsun Dünyanın 1989'dan sonra yeniden yapılanma süreci içerisinde birer dengesel güç rolünü yüklenmeye zorlanmışlardır. Bu konumları halen de devam ettirmektedir.

Özellikle Doğu ve Batı Almanyaların birleşmesinden sonra Almanya'da sosyal yönden, ekonomik yönden, kültürel ve davranış yönlerinden büyük değişimler gelişmeler olmaktadır. Türkiye ve Almanya'nın yeni konumu gerektirdiği diplomatik ve ekonomik faaliyetler sonucunda her iki devlette de kendi aralarında ve diğer dünya devletleri ile olan ilişkilerinde bir çok değişiklikler olmuştur. Son yıllarda Almanya'da tatsız, mutsuz kişilerden oluşan dazlak ve Neo-Nazi grupları Türk-Alman dostluğuna olumsuz etkiler yapmaktadır. İki yüzyıldan beri devam eden Türk-Alman ilişkilerinin en önemli yanının ekonomik olduğudur. Siyasi ve askeri ilişkilerin fazla yoğunlaştığı zaman ekonomik ilişkiler olumsuz yönde etkilenmiştir. Siyasal ilişkiler daha önce de belirtildiği gibi, zamanın şartlarına göre bazen yakın ve sıcak, bazen de daha soğuk ve mesafeli olmuştur da hiçbir döneminde de Türkiye ve Almanya arasında direkt bir çatışma yer almamış-

tır. Bu açıdan bakıldığında, bu durum önemli bir ayrıcalık arz etmektedir.

1980'lerin başında Türk-Alman siyasi ilişkilerinin bir durgunluk geçirdiği izlenir. Bu durgunluğu 1991 yılının başında yeniden olumlu gelişmeye başladığı görülür. Bu durgunluk döneminde üst düzeyde bir diyalog olmamıştır. Belki de durgunluğun sebeplerinden birisinin bu olduğunu söyleyebiliriz.

1991 yılında Körfez bunalımının sonucu Iraklı sığınmacılar ile ilgili olarak Türkiye aleyhine haksız ve abartılı eleştiriler yöneltilmiştir. Bu gibi Türkiye aleyhine yıkıcı propagandayı kendilerine meslek edinmiş, Türkiye içi ve dışı bazı mihraklar, Türk-Alman dostluğunu zedelemek istemişlerdir. Bunun sonucu Türkiye-Almanya ilişkileri iniş çıkışlar göstermiştir. Türkiye'nin Güneydoğu gibi bir iç meselesinde bazı Alman yöneticiler, Türkiye'nin iç işlerine karışıcı tarzdaki beyanları Türk-Alman soğukluğunu yaratmıştır.

Ayrıca 40-50 yıldır Almanya'da çalışan milyonlarca Türk işçisinin Almanya'da hâlâ birçok haklardan yoksun olması ve Alman vatandaşlığına kabul olunmaması Türk-Alman ilişkilerinde bir çelişki olarak devam etmektedir. Son zamanlarda da Neo-Nazi ve dazlak olayları Türklere yöneltildiği için Türk-Alman ilişkilerinde siyasi bir sıkıntı oluşmaktadır. Türkiye'nin Güneydoğu olaylarında Alman askeri yardımının bir baskı aracı olarak kullanılması Türk-Alman ilişkilerinde sorun yaratmıştır. Birçok çabalardan sonra ancak bu sorun çözülür gibi olmuştur.

1960'dan sonra Almanya'ya giden Türk işçisi Alman ekonomisinin önemli bir unsurunu oluşturmuştur. Almanya'da 6 milyon yabancı işçi çalışmaktadır. Bunun 3-4 milyona yakını Türk işçisidir. Türklerin % 60'ı imalat sektöründe % 16'sı hizmet sektöründe çalışmaktadır. Yeni Almanya'daki Türklerin %15-16'sı işsiz durumdadır. Almanya'daki Türk işçisi Alman ekonomisinin bel kemiğidir. Türkler Almanya'da birçok işyeri açarak da üretime birçok yönden katkıda bulunmaktadırlar.

Türklerin Almanya'ya işçi olarak gidişleri 1961'de başlamıştır. 60'lı yıllarda 3-3.5 milyon Türk işçisi Almanya'ya gitmiştir. 1973'de işçi alımı durunca bazı zorluklarla da karşılaşan 1 veya 1.5 milyon Türk işçisi tekrar dönüş yapmıştır. Bugün Almanya'daki Türk işçisi 3 milyona yakındır. Bugün uzun yıllar geçmesine rağmen Türk işçilerinin çoğu Almanya ile entegre olamamışlar, örf, adet ve kültürlerini devam ettirmişlerdir.

Almanya Türkiye'nin en fazla ticaret yaptığı bir ülkedir. Türkiye'nin ticaret hacminin %20.6'sı Almanya ile olan ticarettir. Almanya ticaretinde ise Türkiye 17'nci sıradadır. Türkiye'deki yabancı yatırımlar açısından Almanya ise 3'ncü sıradadır. Toplam yatırımlar içinde Almanya'nın payı % 13'tür.

Türkiye'de ve Almanya içinde bulunan birçok Türk iş adamı Doğu Almanya'da da bugün yatırım yapmakta, birçok işyerleri açmaktadırlar. Ayrıca birçok Türk işletmecileri de Almanya'da banka açma ve banka alma girişimlerini başarıyla devam ettirmektedirler. Bugün Almanları Güneydoğu olaylarına bakışları Dazlak Neo-Nazilerin Türkleri hedeflemeleri, Türki-

ye'nin Avrupa'ya entegrasyonu konularında Türk-Alman ilişkilerinde aşılması gereken birçok ikili sorunlar mevcuttur.

Son yıllarda Türk-Alman ilişkilerinde olumlu gelişmeler de mevcuttur. İki Almanya'nın birleşmesiyle Türk iş adamları Almanya'da yatırımlarını hızlandırmışlardır. Buna karşılık da Almanya'nın Türkiye'ye yatırımları ve projeleri hızlanmıştır. Almanya ve Türkiye yeniden yapılanmada bölgelerinde her ikisi de bölgesel güç olarak ortaya çıkmışlardır. Balkanlardaki gelişmeleri ve çalışmaları Türkiye'de Almanya'da yakından takip etmektedirler.

Ayrıca, Kafkaslar ve Orta Asya Türk Cumhuriyetlerindeki gelişmeleri Türk-Alman işbirliği ile beraber yakınlaşmaları her iki ülke için de iyi bir gelişme olarak kabul edebiliriz.

Böylece kendiliğinden ortaya çıkan Almanya ve Türkiye Faktörlerini değerlendiren Amerika'nın bu iki ülke ile yeni ve olumlu bir yaklaşım içinde Dünya barışına ve ekonomisine katkıda bulunması da temenni edilen bir gelişmedir.

CUMHURİYET DÖNEMİ TÜRK-ALMAN İLİŞKİLERİ – II –

1923-1945 yılları arasında Türk-Alman ilişkileri yaygın olan görüşlerin tam aksine siyasal ve ekonomik yönden çok yoğun olduğu bir dönemdir.

I. Dünya Savaşı'ndan sonra, Almanya ekonomik ve siyasal açıdan çökmüş, II. Kayzer Wilhelm'in yayılcı siyaseti iflas etmişti. Yerine Weimar Cumhuriyeti kurulmuştu. Almanya merkezi güç özelliğini kaybetmişti. Wersay'da imzaladığı anlaşmayla Almanya çok güç duruma düşmüştü.

Yeni şekillenen Weimar Cumhuriyeti Almanya'yı tamir etmesi gerekirdi. Tamir etmesi için de;

Endüstriyel problemleri gidermesi kaçınılmazdı.

Aynı zamanda ham madde sıkıntısını gidermesi de şarttı.

I. Dünya Savaşı öncesi Osmanlı Devleti yalnız kalmıştı. Ekonomik ve askeri alanda ihtiyaçları çoktu. Bu boşluktan yararlanan Almanya, Osmanlı Devletine

yaklaşmıştı. Osmanlı Devleti de Almanya'ya aşırı tavizler (Askeri, Ekonomik, Sosyal Siyasi vs.) vermişti. (XIX-XX. yy.).

Osmanlı Devleti I. Dünya Harbi öncesi verdiği aşırı tavizler karşısında dozunu ayarlayamamış, Almanya'ya bir çeşit teslim olmuştu. Bu tavizlerin ve teslimiyetin bedelini Osmanlı Devleti çok ağır ödemiştir.

Türkiye, I. Dünya Savaşı sonucu, beraberce yenildiği Almanya ile ilişkilerini 1924'de yeniden gözden geçirerek, temkinli olarak yeniden başlatmıştı.

1924'den sonraki Türk-Alman ilişkileri karşılıklı çıkar ve menfaat ilişkileri şeklinde olmuştur.

1923-1933 yılları arası Türk-Alman ilişkileri karşılıklı çok yarar sağlamıştır. Türkiye, Almanya Endüstrisinden yarar sağlarken, Almanya ise Türkiye'den hammadde satın almıştı.

1923-1933 yılları arasında İngiltere-Fransa, Almanya'ya hammadde gücünü çektirmişlerdi.

Almanya, Türkiye'den aldığı hammaddeyi mamul madde haline getirip, iç ve dış pazarlara satıyordu.

1923-1933 yılları arasında her şey hukuki, karşılıklı çıkar ilişkileri çerçevesinde, siyasi ve askeri kuralların dışına taşmayan ilişkiler mevcuttu. Bu dönemde Türkiye çok temkinli, kârlı ve başarılı idi.

1933'den sonra Türk-Alman ilişkileri hızla bozulmuştur. Çünkü bu yıldan itibaren Almanya'da Nasional Sosyalist parti iktidara gelmişti.

Hitler de Kayzer II. Wilhelm gibi Dünya'yı ele geçirme politikası vardı. Bu tarihe kadar Türk Ekonomisinin gelişmesinde Almanya'nın payı büyüktü.

1936-1938 döneminde ekonomik ilişkileri kendi lehine çeviren, tekelleşen Almanya'dan endişe duyan Türkiye, 1939 yılında Almanya'dan koparak İngiltere ve Fransa ile ekonomik ve siyasi ilişkileri geliştirme ihtiyacı duymuştu.

Türkiye endişe duymasında haklıydı. Sonunda ihtiyatlı ve dikkatli davranacaktır.

II. Dünya Savaşı süresince Almanya Türkiye'ye baskı yapacak (Ekonomik-Siyasi) fakat tam olarak kendi safına çekemeyecektir.

I. Dünya Savaşı sonunda Türkiye alabildiğine zararlı çıkmıştı.

1923-1933 yılları arasında Türk-Alman ilişkileri sağlam temeller üzerine oturtulduğu için, Hitler Almanyasının tüm gayretlerine rağmen, 1933-1945 yılları arasında denge bozulmamıştır.

1923-1933 döneminde Almanya Türkiye'den ekonomik kazançların yanında esas olarak askeri ve siyasi kazançlar gözetmiştir.

Türkiye; siyasi, askeri, ekonomik bakımlardan git-tikçe güçlenen Almanya'ya dikkatle bakmalı ve tarihi gerçekleri göz ardı etmemelidir.

SOĞUK SAVAŞ SONRASI TÜRK-ALMAN İLİŞKİLERİ – III –

Almanya, 2. Dünya harbinden sonra doğu ve batı diye ikiye ayrılmıştı. Bu doğu ve batı ayrılmaları diğer bölünen ve paylaşılan devletlerden farklı idi. Çünkü Almanlar millet ve hükümet olarak farklı değillerdir. Doğu Almanya ile Batı Almanya rejimleri değişik olsa da, doğu ve batı hükümetleri birbirleri ile bağlantılarını hiçbir zaman tam olarak kesmediler. İki Almanya'nın birleşmesinde batı değil, doğu Almanya'nın değişmesi temel olarak alınmıştır.

İki Almanya'nın birleşmeleri de, yeni bir uygulama olmamıştır. Zaten, Doğu ve Batı Almanyalar 2. Dünya harbinden öncede birleştiler. Bu yüzden de Batı Almanya düzeni tüm kurumları ile Doğu Almanya'ya kısa sürede transfer edilmişlerdir. Ancak parti anlayışı, sosyal ilişkiler umulan sürede bütünleşememiş, bütünleşme biraz zaman almıştır. Her iki Almanya soğuk savaşın ürünleriydi. 1990 yılında ABD ve Rusya ara-

sındaki soğuk savaş dönemi sönmeye başlayınca da her iki Almanya'da da birleşme süreci başlamış oldu.

Avrupa'da, birlikler kurulurken, Avrupa bilinci gelişirken, diğer taraftan da, ırkçılık ve yabancı düşmanlıkları başlamıştır. Bu zararlı düşünce ve faaliyetler, bugün ve ileride Avrupa için, tüm insanlık için, iyi olmayan neticelerle sonuçlanabilir. Bu endişe ve korkuların sonucu Avrupa Topluluğu Adalet ve İç İşleri bakanları toplanarak bu sorunlara çare aramaya başlamışlardır. Avrupa ülkelerinde, yabancılara yapılacak muameleler farklı farklıdır. Önce bu farklı davranışlar, tek ortak davranış haline getirilmeye çalışılmıştır.

Avrupa'da çalışan Türkler'e, Avrupa ülkelerinin vatandaşları statüsünün getirilmesi gerekmektedir. Almanya son dönemlerde insan hakları, özgürlük, halkların kendi kendilerini yönetmesi gibi politikalarla ilgilenmektedir. Almanya'da ırkçı gelişmeler Almanya'daki ekonomik sorunlar ve sert otoriter bir idare altında yetişerek Batı Almanya'ya göç eden, Doğu Almanyalı gençlerin kültürel ve ekonomik değişimler sonucu ırkçı davranışlar içine girmelerinden oluşmaktadır.

Türkiye, Almanya ile olan dostluğunda samimidir. Almanya'ya her yönden kulak vermektedir. İslam ülkeleri içinde en gelişmiş ve en batıya yakını olan Türkiye'ye yapılacak destek, ileride medeniyetler arası çatışmaları önleyecek en önemli unsur olarak görülebilir. Kalkınmış bir Türkiye kendi vatandaşlarına gerekli sosyal, siyasal ve ekonomik her türlü imkanları sağlamış olacaktır. Türkler'in deneyimi ve diğer mil-

letlerle beraber olma tecrübesi birçok dünya ülkesinden daha fazladır. Türk-Alman dostluğu Avrupa için ve tüm dünya için elzem bir durumdur. Geçmişte hiçbir zaman Türkiye ile Almanya arasında bir birinin egemenliklerine gölge düşüren olaylar içinde yer aldıkları görülmemiştir. Ancak 1990'ların ilk yarısı içinde Almanya, Türkiye'nin aleyhine olan olayları dolaylı veya dolaysız destekler durumuna düşmüştür. Burada Almanya, Ortadoğu petrollerine yaklaşmak için Kuzey Irak unsurunu kullanmaya çalışmıştır. Bu davranış ise Türk-Alman dostluğuna zaman zaman zarar verecek boyutlara varmıştır. Ayrıca Almanya'da Türkler aleyhine yapılan olayları veya yapılanları desteklemek gibi davranışlar Almanya'nın dünyadaki itibarını da zedelemektedir.

Almanya'da aşırı akımlar 1949 yılından, yani Batı Almanya'nın kurulduğundan bu yana vardır. 1990'ların başından bu yana da yabancı düşmanlığı ve aşırı hareketler beraber olmaya başlamıştır. Son zamanlarda yabancılara karşı hemen her gün saldırılar olmaktadır. Yabancı düşmanlığının ana nedeni ekonomik ve ırkçı problemlerden kaynaklanmaktadır. Bu aşırı faaliyetleri durdurmak için Almanya önce yabancı işçilerin Almanya'nın kalkınmasındaki yerini anlatması gerekir. Bu izahatla, gerçeklerde anlatılmış olur.

Almanya, Ortadoğu'ya bir giriş kapısı aramaya uzun yıllardır devam etmektedir. 1985'ten sonra da Almanya Ortadoğu'ya giriş kapısı olarak Kuzey Irak ve Güneydoğu Anadolu'yu seçmiştir. Almanya Kürtler'in kültürel hakları konusunda ısrar etmektedir. Almanya

Kuzey Irak konusunda, Türkiye'ye ambargo bile uygulamıştır. Ancak; Almanya bu gün Ortadoğu ve Kuzey Irak için taktik değiştirmişe benzetilmektedir.

II. Dünya Savaşı sonrası Avrupa ülkeleri, Almanya'nın yeniden silahlanmaması yönünde bir işbirliği yapmışlardır. Bu işbirliği kültürel, sosyal, ekonomik alanları kapsıyordu. Daha sonra Batı ile Doğu Bloklarının karşılıklı silahlanması, tüm dünyada gerginliklerin tırmanması sonucu, Avrupalılar, Batı Almanya'nın yeniden silahlanmasını istemişlerdir.

1990'dan sonra Doğu Blokunun yavaş yavaş dağılmaya başlaması, 1945'te başlayan soğuk savaş dönemini sona erdirmiştir. 1990-1991'de oluşan Körfez Savaşı Amerika Birleşik Devletleri'nin liderliğini tescil ettirmiştir. Körfez Savaşı sonucu Sovyetler Birliği dağılıp yerini Bağımsız Devletler Topluluğu alırken, Avrupa Devletleri ve Avrupa Birliği de kendisine yeniden bir çeki düzen vermiştir.

Fransa, Almanya'yı Avrupa Birliği veya Avrupa Topluluğu içinde kontrol edebileceğini düşünürken, Almanya da Fransa'yı ve diğer Avrupa ülkelerine kendi gücünü ancak Avrupa Topluluğu içinde gösterebileceğini düşünmüşlerdir. Sovyetler Birliği'nin dağılması ile Avrupa'da yeniden bir yapılanma süreci başlamıştır. Bu süreç içerisinde, ideolojik bölünmeler yerine, demokrasi fikri ve ekonomik faktörler öne geçmiştir. Bu unsurlara göre Batı Avrupa Birliği gerekli gelişmeyi ve performansı beklenen kadar gösterememiştir. Genişlik ve etkinlik bakımından Avrupa Güvenlik ve İşbir-

liği Konferansı (AGİK), Batı Avrupa Birliği'nden daha etkin olması bölgeye güç ve güven kazandıracaktır.

Her iki Almanya'nın birleşmesine her Türk sempati ile bakmıştır. Bu sempati Doğudaki Almanların çektikleri sıkıntıdan kurtulmaları Batıdaki Almanlar'ın sevinçlerine bir sempati idi. Ancak, Almanya'nın birleşmesi, soğuk savaşın sona ermesi, Almanya üzerine Rus baskısının kalkması Türk-Alman dostluk ilişkilerini olumsuz yönde etkilemiştir. Almanya'nın, Türkiye'ye karşı izlemeye başladığı yeni siyasetin temelinde, Türkiye'yi menfaatleri ile çelişen bir ülke olarak görmesi ve Amerika Birleşik Devletleri'ne daha yakın olarak görmesi yatmaktadır.

Hali hazırda, Türk-Alman menfaatlerinin çelişkili olduğu yerler, Balkanlar, Karadeniz, Ortadoğu bölgeleridir. Türkiye'nin batıdan güvenlik sınırı Yugoslavya'nın Kuzey sınırından geçmektedir. Almanya Yugoslavya'da, Slovenya'nın, Hırvatistan'ın kendi etki alanı olduğunu savunmuştur. Arkadan da İngiltere ve Rusya'nın da Sırbistan'ı etki alanları içinde görmeleri sonucu, Türkiye'de Bosna-Hersek ve Makedonya'yı kendi güvenliği bakımından destekleme politikasını takip etmiştir.

Türkiye'nin, Balkanlar Bölgesine ilgisi devam ederse Türk-Alman menfaatleri bu bölgede uzlaşma olmazsa çatışma ihtimalini ortaya çıkaracaktır. Almanya, Karadeniz bölgesinin önemli iki ülkesi olan Bulgaristan ve Romanya'ya daima özel ilgi duymuştur. Romanya'ya ilgisi bu ülkede olan Alman kolonisi nedeniyledir. Bulgaristan ise, Almanya'nın ekonomik yardım

ettiği bir ülke olarak durumunu eskiden beri devam ettirmektedir.

Almanya, I. ve II. Dünya Savaşları döneminde hep Ortadoğu'ya hakim olma hayali gütmüştür. II. Dünya savaşı sonunda başlayan soğuk savaş politikası döneminde, Almanya Ortadoğu'ya ait önemli bir politika izlememiştir. Ancak iki Almanya'nın birleşmesinden sonra Almanya Irak ve İran'a silah teknolojisi vermiştir. Bununla da kalmayarak Alman liderler Ortadoğu ile geniş kapsamlı politikalar üretmeye başlamışlardır. Bu politika Almanya ve Amerika arasında da soğukluk yaratmıştır. Almanya zaman zaman İran'la çeşitli konularda temasa geçmiştir. Bu Alman-İran ilişkisi Amerika ve Avrupa'yı rahatsız etmeye yol açmıştır.

Ayrıca, Almanya Kuzey Irak ve Güneydoğu Anadolu Bölgesi'ni, Ortadoğu'ya giriş kapısı olarak seçmiştir. Kuzey Irak ve Güneydoğu Anadolu'yu, Ortadoğu'ya giriş kapısı olarak seçen Almanya, alt yapı olarak da PKK Terör örgütünü ve Kürtçülük olaylarını destekleyerek devam etmiştir.

Türkiye'ye karşı yapılan bu haksızlık daha sonra Almanya'nında aleyhine olmaya başlamıştır. Her şeye rağmen Türk-Alman dostluğu gelişmeli ve tüm dünyanın hizmetinde olmalıdır.

TÜRKİYE VE KAFKASLAR

Sovyetler Birliği 1991 yılında yıkılınca, Türk dış politikasında yeni ufuklar ve boyutlar açılmıştır. Bunun en önemli yanı Sovyetlerin yıkılması ile Orta Asya'daki Türk Devletlerinin bağımsız olmasıdır. Hele hele Kafkaslarda yeni bağımsız devletlerin ortaya çıkması Türkiye'yi düşünmeye zorlamıştır. Azerbaycan, Ermeni çatışması, Türkiye'yi hem sorumlu, hem avantajlı, hem de güçlüklerle dolu bir durumda bırakmıştır. Sovyetlerin zamanında Kafkasya'da tek faktörlü bir durum mevcutken, Sovyetler Birliğinin dağılması ile çok faktörlü bir durum ortaya çıkmıştır.

1917-1921 yılları arasında Kafkaslar bölgesinde, İngiltere komünist rejim aleyhine çalışma yaparak ilgilenmiştir. Aynı yıllarda Amerika ise Ermeni meselesi dolayısıyla bu bölge ile ilgilenmiştir. Her şeye rağmen 1917-1991 yılları arasında Kafkaslarda Sovyetler Birliği tarafından tek faktörlü bir yapı sağlanmıştır.

Sovyetler Birliği II. Dünya Savaşı sonucu Kafkaslardan Türkiye'ye doğru yayılım göstermek istemiştir. Sovyetler Birliği Stalin zamanında 1945 yılında Kars'ı, Ardahan'ı, Gümüşhane ve Giresun'a kadar olan toprakları istemiştir. Sovyetler Birliği II. Dünya Savaşı sonu Balkanlarda da yeni küçük komünist devletler kurdurarak Balkanlarda yayılmıştır. Ayrıca yine Sovyetler boğazlardan da üs istemiştir. Kafkaslar, Türki-

ye'nin doğu giriş yeridir. Orta Asya Türk Cumhuriyetleri ile irtibat yeridir. Kafkaslar Türkiye için bir istikrar unsuru olmalıdır.

Bir Kafkas ülkesi olan Azerbaycan bağımsızlığını aldığı günden itibaren Türkiye ile karşılıklı dayanışma içine girmiştir. Bu karşılıklı dayanışma bir Türklük şuurunda olmaktadır. Ancak Kafkaslarda Türkiye-Azerbaycan-Ermenistan ve İran dördüsü karmaşık bir yapıyı da içine almaktadır.

Azerbaycan İran'la olan münasebetlerinde, Türkiye'yi tercih etmekle beraber, İran'ı da gücendirmek istememektedir. İran'ı da fazla Azeri olması nedeni ile de, İran Azerbaycan'dan bazı endişeleri olduğunu zaman zaman sezdirmektedir. Kafkaslarda bölge ülkelerinin ilgisi yanında, uzaktaki devletlerde Kafkas petrolü nedeni ile ilgilenmektedirler. Bunların başında Amerika Birleşik Devletleri ve İngiltere gelmektedir. Bu iki devlet bölgenin siyasi gelişmelerinin içindedirler. Amerika'nın Karabağ bölgesine bulaşmış olması anlamlıdır. Amerika için Kafkaslar Basra Körfezi kadar önemlidir.

Bir Kafkas ülkesi olan Ermenistan bütün komşuları ile sorunludur. Bu yüzden Ermenistan politikasını Rusya Federasyonuna birazcık da Amerika'ya dayandırmaktadır. Ermenistan'ın soykırımı bahanesi ile Türkiye ile olan siyasetini olumsuzlaştırmaktadır. Hele de 1974 yılından bu yana Türk Diplomatlarına olan Ermeni saldırıları yüzünden Türk kamuoyu Ermenistan'a hiç de sempati ile bakmamaktadır. Ayrıca Ermenistan bir Azeri toprağı olan Karabağı da işgal ederek Rusya

kadar emperyalist bir ülke olduğunu göstermiştir. Rusya Federasyonu da Ermenistan'ı her yerde desteklemektedir. Ermenistan'ı Amerika ve Fransa da desteklemektedirler.

Ermenistan'ın denizlerle irtibatı olmaması tek kötü tarafıdır. Ermenistan'ın dışarıya çıkışı daima Türkiye üzerinden olmak zorundadır. Ermenistan'ın Türkiye ile geçinmesi kendi menfaatinedir.

Türkiye Kafkaslara şu nedenlerle önem vermelidir.

1. Kafkaslar Türkiye için çok stratejik bir bölgedir.
2. Kafkaslar, Orta Asya Türk Cumhuriyetleriyle Türkiye arasında tek bağlantı yeridir.
3. Azerbaycan, Türkiye için Kafkaslarda olumlu bir faktördür. Türkiye Azerbaycan'a çok önem vermelidir.
4. Kafkaslarda, Türkiye'nin başını ağıtacak tek olumsuz lke Ermenistan'dır. Ermenistan kendi emelleri için çok karışık olan Kafkasya'yı daha da karıştırmaktadır. Ermenistan, Türkiye'yi daima batılı devletlerle karşı karşıya getirebilir. Ermenistan'ın Türkiye ile iyi geçinmesi kendi menfaatinedir. Ermenistan'ın deniz bağlantısı yoktur. Türkiye bu durumu iyi değerlendirmelidir. Türkiye, Ermenistan'a karşı taviz bedelini yüksek tutmalıdır.
5. Türkiye'nin Kafkaslarda diğer bir sorunu da İran'dır. İran, Azerbaycan'la fazla ilgilenmektedir. Türkiye'nin İran'la bir sorunu yoktur. İyi komşuluk ilişkileri ikisinin de menfaatinedir. Ancak bilmek gerekir ki An-

kara-Bakü yakınlığı, İran bakımından Tahran-Erivan ve hatta Tahran-Moskova yakınlığı doğurabilir.

6. Kafkaslarda en büyük sorun Rusya Federasyonudur. Çünkü Rusya Kafkas politikası yanında, dünya politikasını da izlemektedir. Rusya, Türkiye'yi Kafkaslarda, Türk Cumhuriyetlerinde ve Balkanlarda kendi politikasına bir engel olarak görmektedir.

7. Türkiye, Gürcistan'ın azınlık meselesinde ihtiyatlı davranmalıdır. Gürcistan münasebetlerinde Rusya faktörüne ağırlık verilmelidir.

TÜRK KURTULUŞ SAVAŞINDA RUS MANEVRASI

I. Dünya Savaşı bitmiş, Osmanlı Devleti yenik düşmüştü. Ancak Türk Milleti ve Mustafa Kemal Paşa yenilgiyi kabul etmemişlerdi. Mustafa Kemal Paşa Anadolu'da yeniden teşkilatlanmak için 1919'da Samsun'a çıkmıştır.

Çarlık Rusyası I. Dünya Savaşında Fransa, İngiltere saflarında yer almıştı. Çarlık Rusya'sının hesabı, eğer I. Dünya Savaşı'nda Osmanlı Devleti yenilirse, Rusya öteden beri beklediği fırsatı yakalamış olacak ve en büyük payları almaya hak kazanacaktı. Çarlık Rusya'sının bu hayali kendi içinde 1917 komünist ihtilali olmasaydı az kalsın gerçekleşecekti.

Lenin 1917'de komünist ihtilali yapınca, Çarlık Rusya'sında iç savaş başladı. Rusya kendi başı derdine düştü. Faraza 1917 komünist ihtilali olmasaydı da Rusya, Fransa, İngiltere, İtalya saflarında galibiyet kazanmış olsaydı, Rusya tarih boyunca istediği yerleri Osmanlıdan alacak ve bir daha da çıkarmak çok zor olacaktı. Çünkü Çarlık Rusya'sı İstanbul'u, boğazları, Kafkasya'dan Basra'ya kadar her tarafı istiyordu. Rusya'nın kendi içinde Çarlık-Komünistlik mücadelesi devam ederken, Anadolu'da da Kurtuluş Savaşı başlamıştı. Komünist lider Lenin Çarlığı yıkıp da yerine Sovyetler Birliğini kurunca, Rusya'nın I. Dünya Savaşı sonucu bazı fırsatları kaçırdığını fark etmişti. Rus-

ya'nın kaçırdığı en büyük fırsat Anadolu'dan pay alamaması idi. Komünist lider Lenin Anadolu'dan I. Dünya Savaşı sonucu alınamayan payı Anadolu Kurtuluş Savaşı sırasındaki durumları değerlendirerek ustaca manevralar yaparak daha büyük paylar almak istemiştir.

Mustafa Kemal Paşa Samsun'dan Havza'ya geldiğinde, Lenin'in gönderdiği Rus Albayı Budiyeni ile karşılaşmıştı. Lenin'in Albayı Budiyeni, Mustafa Kemal Paşa'ya Sovyetler Birliği ile Türklerin ve Anadolu Kurtuluş Hareketinin düşmanlarının aynı olduğunu, bunların da batılı Emperyalistler olduğunu anlatmıştı. Budiyeni, ortak olan düşmanlara karşı Lenin ve Komünist hükümetin Mustafa Kemal ve Anadolu halkına her yönden yardım etmek istediğini anlatmıştı. Ancak Budiyeni bir şey daha söylemeyi de ihmal etmemişti. Budiyeni Anadolu hareketinin sosyalist bir hareket olması halinde yardıma hazır olduklarını ifade etmiştir.

Mustafa Kemal Paşa, Budiyeni'ye teşekkür ederek, "Anadolu hareketinin milli bir hareket olduğunu, bunun ise bizzat Türk Milletinin kendisi tarafından yapılacağını" bildirmiştir.

Gerçekte, Anadolu Milli Kurtuluş hareketi dünyadaki diğer Türk topluluklarını da derinden etkilemiş ve Orta Asya Türkleri gelinlik kızlarının boyunlarından çözerek verdikleri ziynetlerle 56.000 altın toplamışlardır. Bu altınları, Anadolu'ya gönderilmek üzere Lenin hükümetine teslim etmişlerdir. Ne yazık ki, bu altınların sadece 3000 adeti Anadolu'ya intikal ettirilmiştir.

Eğer; Mustafa Kemal Paşa, Lenin'in istediği şartta yardımını kabul etseydi, bugün Türkiye Cumhuriyeti belki olmayacak, belki de Anadolu Sovyetler Birliğine bağlı bir sosyalist cumhuriyet olacaktı ve daha sonra da Rusya'nın güdümünde Bağımsız Devletler topluluğu üyesi bir devlet olacaktı.

Lenin'in bu nazik dönemdeki cazip tekliflerini ve ustaca manevrasını üstün bir önsezi ile kavrayan Mustafa Kemal Atatürk ustaca bir cevap vermiş ve durumu Anadolu halkı ile beraber Türkiye Cumhuriyetini kurarak mutlu bir sonuçla neticelendirmiştir.

ÇARLARDAN GÜNÜMÜZE TÜRK-RUS SİYASETİ

Kuzey komşumuz olan Rusya'nın Türklere ve Türkiye'ye karşı olan siyaseti, Deli Petro'dan başlayan tüm Çarlık döneminde ve Lenin ile başlayan Sovyet Sosyalist Cumhuriyetler Birliği (S.S.C.B) döneminde ve şu anki Yeltsin'le başlayan Rusya Federasyonu döneminde hemen hemen hiç değişmemiştir.

Genel anlamda Rusların rejimlerinin değişmesine rağmen Türkler ile ilgili siyasetleri değişmemiştir.

I. Çar Deli Petro Türk-Rus siyasetinin çerçevesini Rus görüşü olarak, kendileri açısından çizmiştir. Deli Petro'dan sonra gelen tüm Çarlar Komünist dönem liderleri Lenin, Stalin, Kruçev, Brejnev, Gorbaçov ve Yeltsin dahil bütün Rus liderler, Deli Petro'nun çizdiği çerçevenin içinde siyaset yapmışlardır. Asla ve asla dışına çıkmamışlardır.

I. Çar Deli Petro'nun amacı, Osmanlıyı tarihten silip Karadeniz'e, Akdeniz'e, Boğazlar'a (İstanbul, Çanak-kale) Basra Körfezi'ne ve Hint Okyanusu'na inmek ve sahip olmaktı.

Deli Petro'dan sonra gelen bütün çarlar da aynı siyaseti takip ettiler. Osmanlı Devleti ve diğer Türk Devletleri ile de aynı amaçla uğraştılar ve savaştılar.

Daha sonra Çarlık rejimi Lenin tarafından yıkılmış yerine Sovyetler Birliği kurulmuştur. II. Dünya Savaşı sonunda Sovyetlerin başında bulunan komünist lider Stalin I. Çar Deli Petro'nun 200 yıl önce istediği yerlerden İstanbul'u, Boğazları, Kars'ı ve Ardahan'ı tekrar istedi. Görüldüğü gibi rejim değişti, istek değişmedi.

Şimdi ise Rusya Federasyonunun başında Yeltsin, muhalefette Jirinovky bulunmaktadır. Bu iki Rus lider de I. Çar Petro ile aynı fikirde olsalar gerekir. Çünkü ikisi de davranışları ile Türkleri istememekte, doğrudan veya dolaylı yollardan Panislavizm politikası gütmektedir.

Bilinmesi gereken gerçek şudur ki; Rusya yönünden, Rus siyasetinin temelini Bizans siyaseti oluşturmaktadır.

Şöyle ki: İstanbul'un fethi sırasında, Bizans İmparatoru, Konstantin Dragozes'in kız kardeşi Mora Despotu Tomas'ın kızı Sofiya Rus Çarı III. İvan'la 1742 yılında evlenmişlerdir. Bu evlenme Dünya Rus siyasetine Rusya yönünden cihan şumulluk ve büyük bir manevra kabiliyeti kazandırmıştır. Bu evlenmeden sonra Rus siyasetinde aşağıdaki iki üstün manevra dünya siyasetinde Rusların eline geçmiştir. Halen şu andaki dünyadaki Rus siyasetinin temelini de, üstünlüğünü de savunmadaki kolaylığını da bu manevralar teşkil etmektedir.

MANEVRALAR

1. Bizans Düşünce Manevrası:

Bizans Kraliçesi, bir Bizans milliyetçisi ve dünya Ortodoksluğunun temsilcisi olarak Rus Çarı III. İvan'la evlenmiştir. Bu evlilikten sonra Rusya dünya Ortodoksluğunun temsilcisi olduğunu benimsemiş ve savunmuştur. Yine Bizans Kraliçesi Sofiya Rusları, Türkler aleyhine devamlı kışkırtmıştır.

Sofiya ve III. İvan çifti şöyle bir Rus siyaseti göstermişlerdir. Demişler ki, Büyük Roma İmparatorluğunu, Avrupa Türk Hun İmparatoru Atilla tarafından yıkılma noktasına getirilmiş ve ikiye ayrılmasına sebep olmuştur. Yine Doğu Roma İmparatorluğu olan Bizans İmparatorluğu da Türk ve Müslüman olan Fatih Sultan Mehmet Han tarafından yıkılmıştır. Kraliçe Sofiya ve Çar III. İvan (Korkunç İvan) bu silsileden hareket edecek ola ki Türkler kuvvetlenecek ve III. Roma İmparatorluğu olan Moskova'yı ve Rusya'yı ellerine geçirecekler diye düşünmüşlerdir. Tehlikeyi Türklerde görmüşlerdir. İşte bu korku Rus Türk siyasetinin şuur altı temelini teşkil etmiştir.

2. Panortadosksizm ve Panislavizm Siyaseti Manevrası:

Bizans Kraliçesi Sofiya ile evlenen Rus Çarı III. İvan Rus siyasetine Deli Petro'nun siyasetini daha da genişleterek yeni boyutlara ulaştırmıştır.

Bugünkü Sırp, Bosna-Hersek savaşları, Yunanistan'ın Sırları desteklemesi, Ermeni-Azeri savaşları, Çeçen-Rus savaşları, Ortodoks, Müslüman savaşları, İslam Türk münasebetleri, Hıristiyan-Müslüman savaşları şeklinde devam etmektedir.

Türk-Rus komşuluğu, coğrafi, ideolojik ve siyasi olarak ezel-ebed devam edecektir. Coğrafyayı değiştirmek mümkün değildir.

Temennimiz, Türk-Rus ilişkileri yarış değil, beraberlik; savaş değil barış; nefret ettirici değil, müjdeleyici; zorlaştırıcı değil kolaylaştırıcı; komşu komşunun külüne muhtaç sözünden hareket ederek iyi yönde gelişmesini temenni ediyoruz.

İNSAN VE ÇEVRE

Dünyamızda biz insanlara bahşedilen imkanları, kaynak ve nimetleri israf edecek şekilde kullanmamız dünyamız ve biz insanlar için, gelecek için çok önemlidir.

Dünyaya hakim olmak için insanlar, ormanları yok etmemeli, denizleri kirletmemeli, içme sularını kirletmemeli, toprakları, havayı yaşam için gerekli her şeyi kendisine zehir etmemelidir.

Doğal ve biyolojik zenginliklerimizi, gelecek kuşaktan ödünç aldığımız gibi bozulmadan daha fazlası ile gelecek nesillere devretmemiz, günümüz insanının amacı olmalıdır. Çevre konusunda, insanımızı küçük yaşlarda başlayarak, eğitmemiz, iyi bir çevre bilince vermemiz gerekir.

Hepimizin bildiği bir söz vardır, "Aslan yatağından belli olur." Bu atasözü bize çevrenin önemini bizlere iyice belirtmektedir. Dünyamız ve memleketimizde biz insanların yatağı olduğuna göre, biz insanların görünümü ve medeniyet seviyemizi dünyamıza ve çevremize verdiğimiz önem, çevremizin temiz olup olması ile bize bir kanat verdirtir.

Biz insanların çevremizi oluşturan canlı ve cansız varlıklarla olan ilişkileri bizlerin uygarlığını gösterir.

Türkiye’imizde, yer altı ve yer üstünde birçok medeniyetlere ait kalıntılar ve hatıralar mevcuttur. Bu medeniyet hatıralarını bizlere bırakan bizden önce yaşamış atalarımızı her zaman saygı ile anmamız gerekir. Bugün bu medeniyet hatıralarını tüm dünyamızda korumak, restore etmek, çevresini düzenlemek için 25 Trilyon dolar yılda harcama yapılmaktadır.

Türkiye çevre alanında bölgesel entegrasyonların ve küreselleşme sürecinin öneminin bilincindedir. Bugün insanoğlu üzerinde yaşadığı küreyi tahrip etme noktasına geldiğinin farkındadır. Eskiden doğanın tükenmezliği gibi düşünceler değerini yitirmiş ve yeni arayışlar başlamıştır. Çevre bilinci de bu arayışlar sonucu gelişmiştir. Dünyamız üzerinde yaşayanlarla doğa arasında yeni bir uzlaşma şart olmuştur. Bugün demokratik toplum demek çevreci bir toplum demek haline dönüşmüştür.

Rio Deklârasyonu, İnsan Hakları Evrensel Beyanamesi, gibi çok önemli kararlar ve sözleşme ve toplantılar çevre ve insan hakkında bizlere birçok şeyler söylemekte ve hükümlülükler getirmektedir. Bütün dünya insanları barış için, kalkınma için çevreyi beraberce düşünerek birbirleri ile işbirliği yapmak için çaba sarf etmektedirler.

Bugün dünyanın tüm gelişmiş ülkelerinde olduğu gibi ülkemizde de çevre ve çevre koşulları hakkında 20-25 yıldır bir kaygı ve bir arayış başlamıştır. Artık insanlık doğru diye bilinenlerin tartışılmaya başlandı-

ğını, sonsuz diye bilinenlerin bir sonu olduğunu, tükenmez bilinenlerin ise tükenir olduğunu ve bu kaygı ile soluyabileceği havayı, içebileceği suyu, ekebileceği toprağı, aramaya başlamış, yakın bir gelecekte de bunların yok alacağını anlamıştır. İşte bu anlayış, günümüzde Global insan anlayışı çevreci insan anlayışını oluşturmuştur. Bu yeni anlayışla çevreci bir ahlak anlayışı, İnsanoğlunun geçmişten gelen alışkanlıklarından dolayı doğayı fethetmek, ona hakim olmak yerine doğayı anlamaya çalışmak, onun istekleri istikametinde doğanın dışında ve onun üstünde değil onun bir parçası olarak onunla beraber yaşamak durumunda olduğu bilincine ve davranışlarına sahip olması düşüncesi gelişmiştir.

Bizim tarihimizde de birçok büyüğümüz şahsi düşünce ve davranışları ile veya kurduğu Vakıflarla insan ve çevre birlikteliğini belirtmişlerdir.

İşte bunlardan biri de Fatih Sultan Mehmet'in çevre ile ilgili vakfıdır. Fatih Sultan Mehmet Han aynen şöyle demektedir:

“Ben ki İstanbul Fatih abd-i aciz Fatih Sultan Mehmet.

Bizatıhi alun terimle akçelerimle satun aldığım İstanbul'un Teşlik mevkiinde kain ve malum ul hudut olan (136) bap dükkanımı aşağıdaki şartlar muvacehesinde vakf-ı sahih eylerim. Şöyle ki: Bu gayri menkulatımdan elde olunacak nemalarla, İstanbul'un her sokağına ikişer kişi tayin eyledim. Bunlar ki ellerindeki bir kap içerisinde kireç tozu ve kömür olduğu halde günün belirli saatlerinde bu sokakları gezeler.

Bu sokaklardaki tükürüklerin üzerine bu tozu dökeler ki, yevmiye (20)şer akçe alsunlar ayrıca (10) cerrah (10) tabip ve (3)de yara sarıcı tayin ve nasp eyledim. Bunlar ki ayın belli günlerinde İstanbul'a çıkalar bilais-tisna her kapuyu vurular ve o evde hasta olup olmadı-ğını sorular var ise şifası orada mümkün ise şifayap olalar. Değil ise kendilerinden hiçbir karşılık bekle-meksizin Darülacezeye kaldırılarak orada salah buldu-rulalar.

Maazallah herhangi bir gıda maddesi buhranı da vaki olabilir. Böyle bir hal karşısında bırakmış oldu-ğum 100 silah ehl-i erbaba verile, bunlar ki hayvanatı vahşiyenin yumurtada veya yavruda olmadığı sıralar-da Balkan'lara çıkıp avlanalar ki zinhar hastalarımızı gidasız bırakmayalar.”

Buradan da anlaşılıyor ki atalarımız çevre konu-sunda oldukça bilinçli ve çevreyi koruyan kimselerdi. Fatih Sultan Mehmet Han'da bu çevrecilerin başında gelmekteydi.

Bugün hepimizin olan çevreyi, çevremizi, koruya-lım, temiz tutalım, gelecek nesillere temiz bırakalım.

NEHİR VE AKARSULARIMIZ

Yeryüzünde ve yeraltında akan bütün sulara akarsu denir. Hukuki olarak akarsu üzerinde haklar; üzerinde gemi işlemeyen bir akarsuyun kendi yatağını çevreleyen toprakların sahiplerine tanınan haklardır.

Akarsu, sürekli gelişme halinde olan bir durumdur. Belli bir taban düzeyi ve değişmeyen iklim şartları altında aşınım ve birikim olayları bir denge meydana getirmek eğilimindedir.

Bir akarsu, aşınım daha az etkisi olduğu komşu akarsu kaynağını kapsayabilir veya bunun tersine suların bir kısmını kaybedebilir.

Bir yatakta toplanmış akarsuların yüzey şekillerinin oluşumunda rolü önemlidir. Karalar üzerinde ufalanmış maddelerin uzun mesafeye taşınması en çok bu yolla olur. Çay ve ırmaklar, geniş coğrafi alanların yüzey şekillerinin gelişmesini etkiler.

Bugün tam manasıyla bir aşındırıcı olmaktan çok, taşıma mekanizmaları ve tarım üzerindeki etkileri önemli görülmektedir. Sert ve kayalıklar üzerindeki akarsuların etkisi çok yavaştır. Çakıl ve kumların mey-

dana getirdiği aşındırıcılardan faydalanmak şartıyla su çevrikleri, “dev kazanları” ve çizgi şeklinde yarıklar oluşur, diplerini oyarak çağlayanları oluşturur, fakat tüm bu olaylar ağır oluşur. Akarsu yatağı gevşek yapılı kayalar içerisinde hızla kazılır; ancak meydana gelen tanelerin su akışı ile sürüklenebilecek boyutları aşması gerekir ki aksi halde yatağın tabanı üzerinde bir “kaldırım” meydana gelir. Tabanda sert bir kaya çıkmış gibi kesintiye uğrar.

Akarsuyun etkisi iklim şartlarına göre değişir. Mekanik parçalanmanın kuvvetli olduğu orta iklimlerde, akarsular yataklarını aşındırabilecek kadar bol malzeme taşır, yataklarını düzleştirerek nazari bir dengeye yöneltilirler. Dik kenarların altını oyar, kum çakıl yatakları serer, canlı menderesler çizer, kaya kütlelerin yararak bunlar içinde boğazlar yaparlar.

Nemli tropikler arası karasular ise, bunların tersine aşındırıcı malzemedan yoksundur. Sık bitki örtüsü kenarların oyulmasını güçleştirir. Yamaçlardan gelen iri malzemenin gelişini önler.

Kış aylarında üstü buz ile kaplanan akarsular, buzların çözülmesi sırasında meydana gelen büyük sürükleyici akıntılara rağmen yamaçlardan inen maddelerin tümünü taşıyamaz. Bu yüzden vadi tabanları birikim yığınları ile kaplanır. İklimin tekrar ılımlı hale geldiği kabul edilirse yamaçlardan inen malzeme, buzların bitki örtüsüyle kaplanması, donma çözünme olaylarının hemen tamamıyla kesilmesi yüzünden büyük ölçüde azalır. Akarsu, vadi tabanını yarmaya başlar. Böylece aslında bütün iklimlerde birbirine benzeyen

hidrodinamik mekanizmalar, ayrı bölgelerde çok değişik şekillerde işler ve bölgelerden her birine özel bir gelişme sağlar.

Akarsular hakkında bu kadar açıklayıcı bilgiden sonra faydaları hususunda ve devletler bazında öneminden bahsedelim.

Devlet ve uygarlıkların çoğu zaman yerleşim yerini oluşturan akarsular, günümüzde de aynı anlam ve önemi taşımaktadır. Tarih boyunca uygarlıkta öncülük yapmış medeniyetler hep büyük akarsular civarında kurulmuşlardır. Örneğin; Mısır, büyük Nil Nehri civarında aşağı Nil Devleti gibi... Daha buna benzer pek çok örnek verebiliriz. Yine ülkemiz Türkiye'nin de içerisinde yer aldığı Ortadoğu diye adlandırılan bölge akarsular bakımından zengin bir yöredir. Tarih boyunca bu bölge paylaşılmamış, büyük sorunlara neden olmuştur. Hatta savaşlar bile bu bölgelerde alabildiğine olmuştur.

Buradan da anlaşıldığı üzere akarsuların devletler muvazenesinde yeri önemi büyüktür.

Ülke ekonomileri çoğu zaman akarsularının yoğunluğuna göre değerlendirilmiştir ve ticaretlerini de bu yolla kullanıp güçlerine güç katmışlardır. Zaman zaman bu doğal yolları savaşlardan büyük tehlikelerden korunmak amacıyla kullanmışlardır.

Kısaca, buldukları yörelere hayat bahşetmiş olan akarsular günümüzde de önemini yitirmeden korunmuştur.

Akarsular, ekonomik, siyasal, askeri, stratejik önlemlerinin yanı sıra, doğal bir takım faydaları da mevcuttur. Bundan dolayı da gittikçe artan bir öneme hazirdir. Akarsular dünyamıza değişik bir çehre ve hayat bahşederler.

Günümüzde artık maddesi çok olan enerjileri kullanmak yerine, akarsuların değerlendirilip enerji sağlanması söz konusudur. Bu yüzden hidroelektrik santraller günümüzün en başta gelen enerji çeşitleridir.

Bu doğal güzelliğin enerji sağlanması açısından yüksek öneme sahip olması, tarih boyunca süren anlaşmazlıklara yeni bir boyut kazandırmıştır. Geçmişte olduğu gibi, bu yüzden oldukça sık tartışmalara sahip olan Ortadoğu bu tür enerjiiyi kullanmak açısından biçilmiş kaftandır. O yörede ülkelerde akarsularda kaynaklanan yeni bir yaşam felsefesi kazanmışlardır. Örnek verecek olursak, Güneydoğu Anadolu bölgesinde yapımı halen devam etmekte olan Harran Ovası sulama projesi ve bir dizi dolgu taş barajdan ibaret GAP Suriye ile aramızdaki anlaşmazlıkları daha da fazla körüklemiştir.

Ülkenin hayat damarları olan akarsuların bu arada önemi bir kez daha ispatlanmıştır. Akarsular dünyamıza değişik ve güzel bir çevre kazandırırılar. Ormanlarımızı ayakta tutarlar.

Öyle ki, geçtikleri her yerde ormanın ve yeşilin her tonunu meydana getirir, hem estetik hem sağlıklı bir çevre oluşturur. Ormanlarımız ise insanların ve dünyamızın yaşaması için gerekli bir unsurdur. Nasıl ki insanın iç organlarından bir veya birkaçının olmayışı

onu ölüme götürürse, dünyamızın akciğerleri olan ormanlarımızın yokluğu da bizi sonu felaket olan bir yola sürükler.

Bazı coğrafi bölgelerde bulunan akarsular o yörenin geçim kaynağı olmuştur. İnsanların yiyecek temininde yardımcı olarak yaşamın devamını sağlamışlardır. Gerek balık, gerekse diğer deniz canlılarıyla diğer bir ekolojik dengenin temel taşlarını meydana getirmişlerdir.

Görüldüğü üzere akarsular yaşamın vazgeçilmez unsurlarındandır. Tarih boyunca insanlar bu tür sular dan sağladıklarını ticaret unsuru olarak kullanmışlardır. Bu sularla, deniz aşırı ülkelere ulaşım, ticaretlerini yapmışlardır. Tarihte bazı devletlerin yükselişini bazıların da çöküşünü hazırlamışlardır. Sebeplerine gelince özellikle Portekizli, İspanyol, Hollandalı, İngiltereli denizciler, akarsular ve denizleri gerektiği gibi kullanıp çeşitli sömürgeler elde edip ticaretlerini bu deniz aşırı ülkelerde gerçekleştirmişlerdir. Kendilerine güç üzerine güç katmışlardır.

Bir yerden bir yere ulaşım, turizm amacıyla da kullanılan akarsular bu açıdan da ülkelerin gelir kaynağı olmuştur. Gelir kaynağı dedik de sadece seyahat, ulaşım, turizm açısından değil bu tür sular içme suyu olmaya elverişli olduklarından bir başka biçimde de faydalanılmaktadır. Çeşitli barajlar kurulup bir takım işlemlerden geçirildikten sonra karşımıza içme suyu olarak çıkmaktadır. Görüldüğü üzere çevremizde hayat verdiği gibi bizleri de hayatımızın devamında yalnız bırakmamaktadır. Öyle ki iş yerimizden, tarlamıza,

arsalarımızdan fabrikalarımıza, tarlalarımızdan evimize kadar her yerde ihtiyacımız olan vazgeçilmiş hayat parçamızdır. Susuzluk problemi olan bölgelerde yaşayan insanlar başkalarına muhtaç, güçsüz ve sefildirler. En yakın örneği Afrika'dır. Yoksul duruma düşmelerinde akarsuların azlığı, olanın da iyi kullanılamamaları sorumludur.

Gün geçtikçe akarsuların turizme olan katkıları artmaktadır. Akarsuların üzerinde yapılabilen bu sporların yerli ve yabancı tüm turistlerin aşırı dikkatini çekmektedir. Bu heyecan verici su sporları, kano, kürek, rafting'dir.

Daha buna benzer pek çok faydaları olan akarsular yaşantımızda vazgeçemeyeceğimiz yapı taşlarıdır.

Ekolojik uzmanları özellikle çevrenin yaşatılması için deniz, göl, akarsuların kirletilmesi hususunda yoğun bir çaba sarf etmektedir. Aynı önemi herkesin göstermesi de gerekmektedir. Zira biz bu emaneti atalarımızdan değil, çocuklarımızdan ve torunlarımızdan ödünç aldık sözü de burada çok geçerli olmalıdır.

Kısaca yaşamak su ile mümkündür. Bundan dolayıdır ki akarsularımıza sahip çıkmak, onları korumak, kirletmemek hem insani hem de milli görevimiz olmalıdır.

İNSAN VE DAĞLAR

Dağ: Yerkabuğunun muayyen bölgelerinde zaman zaman çok yavaş kırılma hareketleri meydana gelmiştir. Bu hareketler neticesinde kıvrımlı, kırıklı, şarjlı ve naplı dağlar silsileleri teşekkül etmiştir.

Dağlar sahip oldukları tektonik yapı birliğine göre başlıca 4 gruba ayrılırlar.

1. Bloklı Dağlar
2. Kıvrımlı ve Kırıklı Dağlar
3. Kıvrımlı Dağlar
4. Naplı Dağlar

Yukarıda kısaca dağların teşekkülüne değinildi. Burada hemen aklımıza şu soru gelmektedir. Dağlar teşekkül etmeseydi, dünya düz olsaydı ne olurdu? Daha mı iyi olurdu, yoksa daha kötü mü olurdu? Bu soruyu irdelemeye çalışalım;

- Yer yuvarı düz olsaydı, denizler ve okyanuslar oluşmazdı. Çünkü deniz göl ve okyanuslar dağ oluşumu sırasında suların çukur yerlerde birikmesiyle oluşurlar. O zaman yeryüzünü belli bir kalınlıkta su ile kaplı olacaktı. Kim bilir belki insanlarda balıklar gibi suda yaşardı.

- Yeryüzü düz olsaydı, insanlar var oldukları günden itibaren kullandıkları madenlerden faydalanamayacaklardı. Çünkü madenler dağ oluşumları sırasında yeryüzünün kıvrılması neticesinde ortaya çıkmışlardır. Tortul kayalara bağlı olarak oluşan madenlerde (kömür, petrol, doğalgaz gibi) olmayacaktı. Bunlar da bitki ve hayvanların kalıntılarının basınç ve sıcaklık altında hem zaman süresince kalmak suretiyle oluşmuşlardır.

- Yeryüzü düz olsaydı, yer kabuğunu oluşturan kayalarda parçalanma, aşınma ve taşınma olmayacak, kaya çok yavaş olacaktı. O zaman toprak oluşumu çok yavaş olacak ve insan varlığının teminatı olan bitkiler olmayacaktı.

- Yeryüzü düz olsaydı, hava akımları ve yağış rejimleri çok farklı olacaktı.

- Yeryüzü düz olsaydı, teknolojik gelişme sonucu ihtiyaç duyulan alt yapılar eğim olmadığından yapılamayacaktı.

Yukarıdaki sıralanan olumsuzluklara yenilerini eklemek mümkündür.

Yaratan her şeyi kusursuz meydana getirmiştir. İnsanlığın hizmetine sunulan nitelikler yer kabuğunun hareketinden ileri gelmektedir. 1 cm. toprağın 500 milyon yılda meydana geldiği düşünülürse, yer kabuğundaki bu hareketliliğin önemi daha da artmaktadır.

Rakım olarak denizden çok yüksek yerle oksijenin fazla olması hava akımları sebebiyle oluşan hava kirliliğinin çok az oluşu, yağış getiren bulutların dağlara çarpıp yükselmesi sonucu yağmurun yağması, yaban

hayatın buralarda barınması, endemik bitkilerin buralarda yer alması gibi daha sayamadığımız çok sayıda faydası vardır dağların.

Yukarıda sayılan nedenler ve yaz aylarında serin oluşu günümüzde dağ turizmini teşvik etmiştir. İnsanlar orada doğayla iç içe yaşamak ve bu güzelliklerden faydalanmak istemektedirler. Yurdumuzda olan her dağın bir anlamı ve yararı olduğunu unutmayalım.

İNSAN VE AĞAÇ

İnsanoğlunun yeryüzüne gelişiyle birlikte başlatılabilecek olan doğa-insan ilişkilerinin nüfusun artması, ekonomik ve kültürel gelişmeler, teknolojideki değişmelerin de etkisiyle her geçen gün daha bir yoğunluk kazandığını belirtmek mümkündür. İlişkilerdeki yoğunluk, doğal çevreyi olduğu kadar onun içerisinde yer alan ormanları da olumsuz yönde etkilemekte ve ormansızlaşma sürecini hızlandırmaktadır. Doğaya yapılan müdahalelerin bir çevresel etkisi de görülmekte ve bozulan doğal dengenin yeniden kazanılması bazen mümkün olmadığı gibi bazen de yüzyıllar alabilir.

Çevre, insanın yeryüzünde ilişkili olduğu tüm canlı ve cansızları kapsayan bir kavram olarak alınabilmektedir. Bu çevre içerisinde ise hem insanoğlu tarafından oluşturulan bir yapay çevre ve hem de henüz insanın etkisinin bulunmadığı doğal çevre yer almaktadır. Buralardan kaynaklanan ve başta gelişmiş ülkeler olmak üzere gelişmekte olanları da kapsayacak biçimde evrensel bir boyut kazanmış çevre sorunları ise artık tek bir bireyin ya da ülkenin sorunu olmaktan

çıkarak tüm insanların ortak sorunu haline dönüşmüş bulunmaktadır. Bu ortak sorunun ortaya çıkmasına neden olacak kirlenmelerden ve doğal dengenin bozulmasından kaçınmak ve gerekli özeni göstermek tüm insanlığın ödevi olmaktadır.

Orman, genel olarak kamuoyunda sadece bir ağaç topluluğu ya da bu ağaç topluluklarının oluşturduğu, odun hammaddesinden yararlanılan vejetatif bir kitle olarak algılanmaktadır. Oysa orman, ağaçlarla birlikte diğer bitkiler, hayvanlar, toprak ve iklim gibi canlı ve cansız doğa faktörlerinin birlikte oluşturduğu doğal bir bütünlüğü tanımlamaktadır. Bu bütünü ortaya koyan canlı ve cansız doğa faktörleri karşılıklı bağlarla etkileşim içinde bulunarak dinamik ve dengeli bir yapı oluşturmuşlardır. İşte "Ekosistem" denilen bu yapı, sıradan bir oluşum değil, tamamıyla kendine özgü ilişkiler yumağı oluşturan bir kuruluş olarak ele alınmak durumundadır. Bu tanımlamalardan anlaşılacağı üzere, orman ekosisteminde her bir faktörün özelliği, diğer faktörlerin etkisinde oluşmaktadır.

İşte orman, ekosistemlerinde canlı ve cansız varlıkların karşılıklı ilişkileri sonucunda, yaşamın temel kaynakları olan hava, su ve toprak arasında bir denge oluşmaktadır. Doğal denge ile karakterize edilen sağlıklı bir ortamda tüm canlılar bu üç temel kaynaktan sorunsuz olarak yararlanabilmişlerdir. Ancak, nüfustaki ve teknolojiye hızlı gelişmelerin bir sonucu olarak ortaya çıkan mekan, enerji ve hammadde bunalımına çözüm getirmek üzere doğal ortamlardan ve bu arada ormanlardan aşırı faydalanma yoluna gidilmiştir. Öte

yandan gerek konutlardan kaynaklanan ve gerekse çeşitli teknolojik ürünlerin kullanımı ve üretimi sırasında çevreye yayılan kirletici maddeler, kirlenmenin boyutlarına göre değişen bir sürede, ekosistemlerin dengesiz işleyişini bozmaktadır. Oysa ağaç dengesiz işleyiş, özellikle çevreden gelen kirletici etkilere karşı direnç gösterebilecek bir güç oluşturmuştur. Ancak, bu etkiler büyük boyut ve niteliklere ulaştığı zaman orman direnci yetersiz kalmakta ve orman yok olmaktadır.

Türkiye’de ormanlar başta olmak üzere her çeşit bitki örtüsü giderek artan bir hızla azalmaktadır. Tarihsel olarak farklı nedenlerden kaynaklı bir sürecin tüm boyutlarını sayısal kesinlikle ortaya koyabilmek imkansızdır. Doğal çevre içerisindeki yeri son derece önemli olan ve bu önemi toplumun tüm katmanlarında gün geçtikçe daha iyi anlaşılabilir ormanlarımıza yönelik olumsuzlukların yıllardır süregeldiği ve günümüzde de sürdürüldüğü gözlenmektedir. Söz konusu olumsuzlukların sonucudur ki ormanlık alanlarımız, ülke genel alanının %26’sını kaplayan (20,2 milyon hektar) büyüklüğe kadar daralmıştır. Bu alanın %56’sı verimsiz üretim yapılamayan, %44’ü verimli bir haldedir. Halbuki bir ülkenin ihtiyacı olan odun hammaddesini kendi ormanlarından karşılayabilmesi için ülke yüzeyinin %30’unun verimli ormanlarla kaplı olması gerekmektedir. Verimli ormanlar esas alındığında ise bu oran ülkemiz için %11,4 civarında olmaktadır. Her zamankinden daha fazla ormanlarımızı ve ağaçlarımızı koruyalım ve kollayalım.

HAVA KİRLİLİĞİ VE AĞAÇLAR

Kuru hava toz ve gazlar bir süre havada asılı kaldıktan sonra başta ağaçlar olmak üzere bitkiler ve toprak tarafından tutular ve buralarda birikirler. Yağışlı havalarda ise havadaki zararlı maddeler ve ekosistemde kuru olarak birikmiş olanlar toprağın derinliklerine yağış suyuyla taşınırlar. Diğer yandan yağış suları toprağa ulaşan zararlı maddelerden bir kısmını taban suyuna taşıyarak zararlı maddelerden bir kısmını taban suyuna taşıyarak taban suyunun ve akarsuların da kirlenmesine neden olurlar. Bu açıklamalardan anlaşıldığı gibi, hava kirliliği, su ve toprak kirliliğini de doğurmaktadır. Bu olumsuz gelişmelerin sonucunda aşınımın temel kaynakları olan hava, su ve toprak doğal özelliklerini kaybederek tüm canlılar için zararlı maddelerle yüklenmiş olurlar.

Havada, özellikle kükürt dioksit ve azot dioksit gazlarının yüksek oranda bulunması, yağışların ve dolayısıyla toprağın asitlenmesine yol açmaktadır. Asit yağmurları ağaçlar ve diğer canlılar üzerinde doğrudan zararlı olmaları yanında, toprağın doğal özelliklerini de bozarak köklerde oluşturdukları zararlı etkilerle ağaçların dolaylı yoldan ölümüne neden olmaktadır.

Ağaçların Faydaları:

1. Orman ürünleri üretim fonksiyonu: Orman toplumu orman ürünleri ihtiyacını karşılar.
2. Hidrolojik fonksiyonu: Ormanlar su ekonomisini düzenler, taşkınları önler.

3. Erozyonu önleme fonksiyonu: Ormanlar suya ve rüzgara karşı toprağı tutarak onun taşınmasını önler.

4. Isı fonksiyonu: Ormanlar ekstrem sıcaklıkları ılımanlaştırarak yağışların meydana gelmesini sağlar.

5. Toplum sağlığı fonksiyonu: Yerleşme alanlarının çevresindeki havayı temizler, sağlık tesislerinin kurulma şartlarını bünyesinde toplar, insanın ruh, beden ve fikir yönünden güçlenmesini sağlar.

6. Doğayı koruma fonksiyonu: Ormanlar, eski kültür ve sanat eserlerin doğa anıtlarını, kent kalıntılarını korur.

7. Güzellik fonksiyonu: Ormanlar çevreyi süsler, güzelleştirir. Güzellik ve doğal peyzajı tamamlar.

8. Dinlenme, eğlence ve spor fonksiyonu: Ormanlar ilgi çekici, bitkisel ve hayvansal elemanları içinde barındırır. Böylece spora, turistik hareketlere müsait olması nedeniyle, eğlenmek, dinlenmek, gezip-dolaşmak için uygun ortamı oluştururlar.

9. Ulusal savunma fonksiyonu: Ormanlar hem savaş ekonomisinin gerektirdiğı ürünleri sağlar hem de müstahkem mevkiileri, askeri tesisleri kamufle eder.

Ülkemiz ormanlarının %11 olan 8,8 milyon hektarı ancak bu fonksiyonları yerine getirecek kapasiteye sahiptir. Toprak-su-ağaç dengesi yukarıda sayılan 9 fonksiyonu yerine getiren ormanların dengesidir. Ormanlarımızın çeşitli nedenlerle tahrip edilmesi bu dengeyi bozmuş, yağın yağmurlar sel olup taşmış, toprağı alıp götürmüştür. Ormanlarımızın azalması,

doğanın tahribi orman içi meraları da geniş ölçüde etkilemiş ve halen 1,5 milyon hektarlık orman içi meraların kullanılmaz duruma gelmesine neden olmuştur.

Ülkemizde tarım arazilerinin sellerden zarar görmemesi toprakların erozyonla taşınmaması, iklim ve su rejiminin bozulmaması, halkın rekreasyon ihtiyacının karşılanması günümüzde çok önemli sorun haline gelen hava ve evre kirliliğinin olmaması için ölkemizin %30'u tam anlamı ile toprak-su-ağaç dengesi içinde olan ormanlarla kaplı olması ve üstelik bu ormanların ölkemiz yüzeyine dengeli olarak dağılmış bulunması gerekmektedir. Ülkemiz yüzölçümü bakımından %11,3'ü verimli karakterde ormanlarla kaplı olup, bunun da ölkemiz yüzeyine dağılımı dengeli değildir. Bazı bölgelerimizde verimli orman yok denecek kadar azdır veya hiç yoktur.

Türkiye yüksek bir arazi yapısına sahiptir. Ortalama 1000 m olan ölkemiz arazilerinin ancak %10'u 250 m yüksekliğin altında, buna karşılık toplam olarak ölkemiz alanının %56'sı 1000 m'den yüksek konumdadır. Araziler yüksek fakat düz değil eğimlidir. Arazilerimizin %63'ü %15 eğimden fazla olup, bu arazilerin tamamı erozyonla taşınmaktadır. Erozyonun önlenmesi, ölkemizin önemli bir kısmının topraklarının bitki örtüsü ile kaplı olması veya kaplanması gerektiğini ortaya çıkarmaktadır.

Her yıl milyonlarca ton verimli toprak erozyon yoluyla denizlere taşınmaktadır. Türkiye dünya rekor düzeyde erozyona maruz kalan ölkeler arasında yer almaktadır. Erozyon sebebiyle topraklarımızın üret-

kenlik potansiyeli azalmakta, bitki besin maddeleri kaybedildiği gibi, sular kirlenmekte, ürünlerde kalite ve randıman düşmekte, verimli topraklar sedimentlerle örtülmekte, su tutma kapasitesi yüksek olan üst toprağın kaybı ile su tutma kapasitesi kaybolmaktadır.

Türkiye'de bir barajın ortalama kullanım süresi 100 yıl iken, Avrupa ülkelerinde bu süre 1000 yıldır. Ünlü Keban Barajı'nın su tutma havzasında bile daha şimdiden önemli birikmeler olmuştur. Yeterince önlem alınmaması halinde GAP kapsamında kurulacak 20 baraj ve göletin geleceği de endişe verici olacaktır. Ayrıca, ormanların sorumsuzca kesilmesi ve buna bağlı olarak ortaya çıkan erozyon, milyonlarca metreküp kum ve toprağın göllere dolmasına sebep olarak gölün hacmini ve dolayısıyla da balık üretimini azaltmıştır. Ormansızlaşmanın kaçınılmaz sonuçları son yıllarda, bu kez toprak kayması biçiminde ortaya çıkmaktadır.

Ülkemizde doğal çevre sorunları arasında yer alan en büyük ve karmaşık sorunlar, arazimizin yanlış kullanılması, Türkiye'nin ormansızlaşarak toprak erozyonunun artması, buna bağlı olarak tarım alanları ve barajların kullanılmaz hale gelmesidir. Ülkemizin geleceği açısından çok önemli olan bu sorunların öncelikle halledilmesi gerekmektedir.

Koru ve baltalık dahil, Türkiye ormanlarında hektara düşen dikili ağaç ortalama olarak 48 m³'tür. Bu değer, dünya (110 m³) ve Avrupa (105 m³) ortalamasının çok altındadır. Bu değerlerden de anlaşıldığı gibi, Türkiye ormanları optimal kuruluşların çok altında bir ağaç

servetine sahiptir. Optimal kuruluşa ulaşmak için birim alana düşen aēa servetini artırmak gerekmektedir.

Bu nedenlerden dolayı ormanlarda üretim yapılırken, ormandan meydana gelen yıllık artışın hepsi kesilerek çıkarılmamalı, bu artışın bir bölümü optimal kuruluşa ulaşıncaya kadar, mevcut servetin üzerinde bırakılmalıdır.

Demek ki, yapacaēımız ormancılıēımızın birinci amacı, topraklarımızın yok olmasını önlemektir. Ormanlarımızdan faydalanma ikinci derecede kalan bir amaçtır.

Ormanlardan faydalanırken, toprakların erozyona uēramasına ve akıp gitmesine sebep olursak, lkemizin kalkınmasını temelinden sarsmış olacaēız. Çünkü sürüklenip giden toprakları tekrar yerine koyma imkanı yoktur.

lkemizin ve ormanlarımızın geleceēi açısından Devlet Planlama Teşkilatı ile Orman Bakanlıēının hedefi olan yıllık 300.000 hektar aēalandırma çalışmasını gerçekleştirme şarttır.

Ormanlarımızı koruyalım, sevelim.

ÇEVRE İNSAN VE DENİZLER

Denizler, yeryüzünde hayatın kaynağını oluşturmaktadır. İçinde ilk canlıların hayat bulduğu, etrafında uygarlıkların yeşerdiği, yerkabuğunun 3/4'ünü kaplayan denizlerin kirlenmesi, doğanın dengelerini bozacak ve her türlü yaşamı olumsuz yönde etkileyecektir.

Denizler, dünyanın yaşam sisteminde dengeyi sağlarlar, iklimi yumuşatır, birçok canlıya yaşam için ortam sağlar, bunun yanında küçük bitkileri barındırarak, oksijen üretimine katkıda bulunurlar. Denizler, çok önemli protein kaynağı olması yanında insanlara ulaşım, enerji, istihdam, eğlence gibi pek çok ekonomik sosyal ve kültürel imkanlar da sağlarlar.

Deniz kirliliği, insanlar tarafından enerji veya maddelerin deniz ortamına dolaylı veya direkt olarak verilmesiyle, deniz kalitesinin kullanım açısından bozulması, balıkçılık gibi denizcilik aktivitelerinin engellenmesi, insan sağlığını tehdit edilmesi, doğal kaynaklara zarar veren etkilerin oluşması gibi sonuçların ortaya çıkması durumu şeklinde tanımlanabilir.

Buradan da görüldüğü gibi, her türlü kirlenmede olduğu gibi, denizlerin kirlenmesinde de başrolü insan oynamaktadır.

Denizi kirleten kaynaklara geçmeden, denizin yararlı kullanım amaçlarından bahsetmekte yarar vardır.

Denizlerin Faydaları:

- 1) Eğlence, spor gibi amaçlarla kullanılması
- 2) Balıkçılık ve su ürünleri elde etme
- 3) Ulaştırma ve liman hizmetleri
- 4) Endüstriyel kullanım (soğutma suyu)
- 5) Doğayı güzelleştirme
- 6) Deniz yatağında maden ve petrol arama ve çıkarma.

Denizlerin yararlı kullanım amaçları bu şekilde bilinirken, insanoğlu, denizleri atıkların deşarj ve bertaraf edileceği bir alıcı ortam olarak da görmeye başlamış, bu amaç için kullanmıştır.

İnsanoğlu, denizleri kullanmaya başladığı günden beri onu kirletmeye başlamıştır ve devamlı olarak deniz çevresini gerek karadan gerekse denizden, deniz araçlarından atık ve çöp dökme, tehlikeli ve ölümcül sonuçlarının tarihi klasik bir örneği vardır. Bu ağır metalin gıda yolu ile insanları zehirlemesi 1950'lerde Japonya'da Minimata Bölgesi'ndeki balıkçıları yaygın ölçüde etkisi altına almış, çeşitli türden çok sakatlıklara sebep olmuştur. Beyin hafıza kusurları, konuşmama gibi olaylar, "Civa metilen" in gıda olarak yenilen

balıklar ve istiridyeler vasıtası ile insana geçtiği balık avlanan Minimata Körfezi'nde ise mevcut (Asetaldehit, Kloralkalı) tesisinin atık sularından balıkların civa kirlenmesine maruz kaldığı daha sonra yapılan araştırmalar sonucu ortaya çıkmıştır.

Denizler, özellikle kıyı kesimleri, ülkemizde de en yaygın şekli ile kanalizasyon atıkları ile geniş kapsamlı olarak kirlenmektedir ve hemen belirtmeliyim ki, denizlerin kıyısız alanlarının en yaygın kirlenme şekli budur. Ancak, deterjan kullanımının giderek artması ve endüstriyel atıkların da çeşitli ayrışmayan temizleyicileri içermesi, deniz ortamındaki canlı kaynaklar üzerinden insanların belli kimyasalları bünyelerine almalarını hızlandırmaktadır. Sahillerde deşarj kanalları bu tür kirlenmenin ötesinde mikrobiyolojik yönden bazı hastalıkların epidemik olarak yayılmasına da neden olabilmektedir.

Petrol üretimi ile oluşan kirlilik genelde denizlerden çıkarılan petrolün elde edilmesi anında ve sondaj esnasında olan kaçaklar, kuyu patlamaları sonucunda petrolün yayılması ile meydana gelir.

Petrol taşımacılığında denize dökülme, tanker kazaları sonucunda yükün kaybolması dünya denizlerinde çeyrek asırdan günümüze büyük zarar vermiştir.

Türkiye'de Deniz ve Kıyı Kirliliği

Üç tarafı denizlerle çevrili olan ülkemizde de yukarıda bahsedilen kirliliğin tamamı olmasa da bir kısmı gözlenmektedir. Ülkemiz deniz ve kıyıları gerek karadan gerekse gemilerle denizden hızla kirlenmektedir.

Sanayileşme süreci ile birlikte, endüstriyel tesislerin şehir merkezlerine yakın yerlerde yoğunlaşması, bunların genellikle kıyılarda toplanmasına ve sanayi atıklarının arıtılmadan denizlere verilmesine neden olmuştur. Ayrıca, kıyı kentlerimizin çoğunda kanalizasyon bertaraf işleminde kullanmıştır. Özellikle II. Dünya Savaşı'ndan itibaren denizler, askeri malzemenin tahrip edilme alanı olarak kullanılmaya başlamıştır. 1958'de savaş sonrası zehirli niteliğinden ötürü, 8000 ton civarında hardal gazı ile "sinir gazları"nın Atlantik'e gömülmesi deniz kirliliğine karşı önlem alınması gerekliliğini de beraberinde getirmiştir.

Yıllar içinde gelişen uluslararası deniz ticareti ve buna bağlı olarak taşıma kapasitesi giderek artan dünya deniz filosunun devamlı olarak deniz çevresine kattığı kirleticilerin yanı sıra, deniz gibi maden ve petrol yataklarının işletilmesiyle yine deniz yatağına ilave edilen kirleticiler, özellikle deniz canlı yaşamında dolayısıyla beşeri yaşamda giderek zarar verici olmaya başlamıştır.

Kimyasal kirleticiler, doğrudan kıyı alanlarındaki endüstri kuruluşlarından veya yüzey ve yağmur sularıyla ya da nehirler vasıtasıyla denizlere ulaşmaktadır. Bazı kimyasallar da, örneğin karbon monoksit, azot oksitleri gibi, atmosfer yoluyla denizlere taşınmaktadır.

Kimyasal yük taşıyan tankerlerin kaza sonucu yüklerini denizde kaybetmeleri, avarya yapmaları veya tankları deniz suyuyla temizlemeleri neticesinde kimyasal atıkların büyük miktarı denize atılmaktadır. Bu kimyasallar ki, çoğunlukla zehirli ve kalıcı özelliktedir,

insanların gıdasını oluşturan türdeki deniz kaynaklarının bünyelerine yerleşmeye başlar, özellikle DDT, PCB gibi bitki zararlılarına karşı kullanılan ilaçların çeşitli deri ürünleri aracılığıyla insan bünyesine girmesi ile telafisi mümkün olmayan fiziksel ve psişik zayıflıklar ve hastalıkları da beraberinde getirmektedir. Bu deniz kirlenmesinin doğurduğu sonuçlardan birisidir.

1970'li yıllardan bu yana toksik kimyasalların, özellikle kuzeybatı Avrupa ülkelerinde imalat artığı vb. nedenlerle birikenler özel gemilerle açık denizlerde yakılmak suretiyle imha edilmektedirler.

Endüstriyel üretime ve nehirler yolu ile denizlere ulaşan kurşun, civa, kadmiyum, çinko, selenyum gibi metaller genelde yüksek toksik etki göstermektedir ve deniz canlıların vücut dokularında birikmeye yönelik reaksiyonlara kolaylıkla girmektedirler.

Civa kirliliği denizlerde son derece sağlık durum meydana getirmektedir. Çöplerin nihai bertaraf alanı denizler olarak görülmektedir. İzmit, İzmir, İskenderun Körfezi ve Marmara Denizi'nde ise yeterli arazi bulunamaması nedeniyle şehir çöpleri deniz kıyısında toplanmakta, en büyük çevre problemini oluşturmaktadır. Kıyıların dışında havzalarda toplanan suların büyük çoğunluğu nehirlerle denizlere ulaşmaktadır. Kıyılarda olduğu gibi iç kesimlerde de evsel ve endüstriyel faaliyetler sonucu açığa çıkan atık ve atıkların arıtılmadan yüzeysel sulara verilmesi, bu kirleticileri deniz ortamına taşımaktadır. Kızılırmak, Sakarya, Gediz, Büyük Menderes, Küçük Menderes Nehirleri ile Seyhan ve Ceyhan Nehirleri su havzalarındaki evsel,

endüstriyel ve tarımsal faaliyetlerden kaynaklanan kirletici yükleri denizlere taşımaktadır. Ülke dışındaki büyük su havzalarından taşınan kirlilikte denizlerimizi önemli ölçüde kirletmektedir.

Bilindiği gibi, kıyı bölgelerimiz, ülkemizin en değerli ekonomik ve çevresel varlıklarına sahiptir. Ülkemizin başlıca ekonomik büyüme merkezleri kıyıları boyunca yer alan 30-40 km. genişliğinde bir şerit oluşturan bu bölgelerde yer almaktadır.

Kıyı bölgelerindeki hassas çevre ve doğal kaynaklar üzerinde, ekonomik faaliyetlerin yoğunluk ve çeşitliliğinin önemli etkisi vardır. Kıyılardaki kentsel alanlar hem önemli ticari ve idari merkezleri hem de endüstriyel, turistik, deniz ve kara taşımacılığına ilişkin faaliyetlerin yoğun olduğu yerlerdir. Bütün bu faaliyetler sonucu deniz ve kıyılara verilen atıkların yol açtığı kirlilik yanında büyük boyutlarda yapılaşmadan kaynaklanan kıyı tahribatı ve bozulması da giderek artmakta, tahribat ve bozulmanın yanı sıra görsel kirliliğe yol açmaktadır.

Son yıllarda kıyılarımızda artan turizm önemli ekonomik yararlar sağlamış olmasına rağmen, çevre üzerinde olumsuz etkiler de yaratmıştır. Plansız gelişme ve altyapı yetersizlikleri ile birlikte turizm faaliyetleri doğanın bozulması ile doğal çevrenin ve kıyı bölgelerindeki yerleşim niteliğini çevre aleyhine bozmuştur.

DENİZLER VE İNSANA FAYDALARI

İnsanoğlunun dört bir tarafı denizle çevrilidir. Denizle eli mahkûm alakası olmuştur. Hiçbir zaman denizlere sırtını dönmemiştir. Çünkü her tarafı denizdir.

Mademki her yeri denizle kaplı öyle ise ondan faydalanması gerektiğini anlamıştır. Deniz üzerinde giden gemiler yapmış, bunlarla yük taşımış, yolculuk yapmış yeni yerleri görmüş, yeni kıtaları keşfetmiştir. Halen dünyada yük taşımacılığının 4/3'ü denizlerden yapılmaktadır. Karayolunda 1 km Otoyol için milyonlarca masrafa katlanan insanlar deniz üstünde hiçbir yol yapmayıp ayrıca yükü kaldırma zahmetine girmeden yüz binlerce tonluk yükleri taşımaktadır.

İnsanoğlu yetirince gıdayı bulmak için tarımla uğraşır, tohum atar, sular, biçer, bir sürü zahmete girer. Uğraşmasına bedel dekar başına 500 kg veya 1 tonluk ürün elde eder. Denizden hiçbir zahmet çekmeden tonlarca balık ve diğer su ürünlerini avlar. En güzel ve en sağlıklı besini elde eder.

Denizler dnyamızın buhar kazanları hkmindedir. Denizden buharlaşan su karada kuruyan topraklara bereket saçar. Bizde bu bereketten nasipleniriz.

Denizden istifade etmek için savaş bile yapılmıştır. Danimarka-Almanya arasında denizde avlanacak balık miktarı için yıllar süren savaşlar olmuş. Son zamanlarda İspanyollar ve Kanadalılar arasında avlanan balık stokları için uluslararası anlaşmazlıklar çıkmıştır.

19. Yüzyılda İngiliz İmparatorluğu denizcilik üzerine kurulmuş ve bunu gemi filolarına borçluydu. Dünyaya açılmanın ve sair kültürlerle diyalog kurmanın en kolay yolu deniz ticaretidir. Halen insanoğlu denizden istifade etmek için birbiriyle yarışmakta, denizi kendi lehinde kullanmak istemektedir (denizden petrol çıkartma, avcılık, turizm gibi). Karadeniz'de ülkemizde dahil diğer ülkeler kıyıda 200 m ekonomik saha ilan etmişler. Bunu uluslararası platformlara iletmişlerdir.

Denizlerin faydası sayılamayacak kadar çok, istifade alanı çok geniş. Fakat denizlerde sonsuz değildir, bir sonu vardır. Denizlerimizi kullanırken kirletmemeye dikkat göstermeliyiz. Denizlerin bize ihtiyacı yok, bilakis bizim ihtiyacımız var. Bunun devlet politikalarında çok iyi bilinmesi ve gerekenlerin titizlikle yapılması gerekir.

KAYNAKLAR

- Adivar, A.A.: Tarih Boyunca İlim ve Din. Yükselen Matbaası, İstanbul. 1969.
- Adivar, A. A.: Osmanlı Türklerinde İlim. Yükselen Matbaası. İstanbul. 1970.
- Ahmad, F.: İttihad ve Terakki. Hilal Matbaası. İstanbul. 1971.
- Akyol, T.: Sovyet Rus Stratejisi ve Türkiye. Cilt: I-II. Yükselen Matbaası. İstanbul. 1976.
- Akyüz, Y.: Türk Kurtuluş Savaşı ve Fransız Kamuoyu. 1919-1922 Türk Tarih Kurumu Basımevi. Ankara. 1975.
- Alev, A.: Birinci Doğu Halkları Kurultayı. Yelken Matbaası. İstanbul. 1975.
- Alkan, M. N.: İran'ın Batı ile İlişkileri. Avrasya Dosyası. Cilt: 2, Sayı: 1, Alıç Matbaası. Ankara. 1985.
- Alkan, N.: Birleşmiş Almanya'da Yabancı Düşmanlığı. Avrasya Dosyası. Cilt: 1, Sayı: 2, Denge Matbaası. Ankara. 1994.
- Alkan, T.: Aydınlar ve Siyaset. Şafak Matbaası. Ankara 1977.
- Angın, A.: Dünya Politika Ansiklopedisi. Bahar Matbaası. İstanbul. 1967.
- Aral, H.A.: Kur'an Nedir. Aslan Matbaası. İstanbul. 1985.

- Armaoğlu, F.: Siyasi Tarih. Sevinç Matbaası. Ankara. 1973.
- Arsel, İ.: Arap Milliyetçiliği ve Türkler. Yükselen Matbaası. İstanbul. 1977.
- Aslan, Y.: Ermenistan Darboğazı. Avrasya Dosyası: Cilt: 2, Sayı: 4. Alıç Matbaası. Ankara. 1995-96.
- Atatürk, M.K.: Söylev (Nutuk) Türk Dil Kurumu Yayınları. Genelkurmay Basımevi. Ankara. 1981.
- Ateş, S.: Kur'an-ı Kerim ve Yüce Meali. Doğuş Matbaası. Ankara. 1980.
- Aydemir, Ş. S.: Makedonya'dan Orta Asya'ya Enver Paşa. Cilt I. Yükselen Matbaası. İstanbul. 1972.
- Aydemir, Ş. S.: İkinci Adam. Cilt: I-III. Yükselen Matbaası. İstanbul. 1968.
- Aydemir, Ş. S.: Tek Adam. Cilt: I. Yükselen Matbaası. İstanbul 1969.
- Aydemir, Ş.S.: Tek Adam. Cilt: II. Yükselen Matbaası. İstanbul. 1971.
- Aydemir, Ş. S.: Tek Adam. Cilt: III. Yükselen Matbaası. İstanbul. 1973.
- Balaban, M.R.: İlim-Ahlâk-İman. Pars Matbaası. Ankara. 1974.
- Başak, Z. Z.: Dış Yardım ve Ekonomik Etkileri, Türkiye.1960-1970. Ayyıldız Matbaası. Ankara. 1977.

- Baykara, B.: Fatih Sultan Mehmet. Çağlayan Basımevi. İstanbul. 1974.
- Bayur, H.: 20. Yüzyılda Türklüğün Tarih ve Acun Siyasası Üzerindeki Etkileri. Türk Tarih Kurumu Basımevi. Ankara. 1974.
- Beyaz, Z.: İslama Göre Milliyetçilik. Özdemir Basımevi. İstanbul. 1973.
- Beyruniye Armağan.: Türk Tarih Kurumu Basımevi. Ankara. 1974.
- Boyunağa, Y.: Türk-İslam Sentezi. Fatih Matbaası. İstanbul. 1970.
- Bursalı, M. N.: Hz. Ömer. İkbâl Matbaası. İstanbul. 1973.
- Childe, V.G. (Çeviren: Şevket Aziz Kansu): Doğu'nun Prehistoryası. Türk Tarih Kurumu Basımevi. Ankara. 1971.
- Collins, L., Lapierre, D. (Çeviren: Aydın Emeç): Kudüs...E Kudüs. Divan Matbaası. İstanbul. 1973.
- Çandar, C.: Direnen Filistin. Divan Matbaası. İstanbul. 1976.
- Çay, A.: Kürt Dosyası. Levent Matbaası. İstanbul. 1993.
- Dean, R.J.: Layman's Bible Book Commentary. Broadman Press. Nashville Tennessee. USA. 1983.
- Demirel, S.: Büyük Türkiye. Gül Matbaası. İstanbul. 1975.

- Discovery. Good News. New Testament. American Bible Society. New York. 1977.
- Doğan, M.: Kur'an Gölgesinde ve Tarih Önünde Türk. Emel Matbaası. Ankara. 1976.
- Durdular, E.: İran, Azerbeycan ve Ermenistan. Avrasya Dosyası. Cilt: 2, Sayı: 1. Alıç Matbaası. Ankara. 1995.
- Ergene, H. H.: Neden Hedef Türkiye. Odak Ofset Matbaacılık. Ankara. 1993.
- Fırat, M. Ş.: Doğu İlleri ve Varto Tarihi. Kardeş Matbaası. Ankara. 1970.
- Gökalp, Z.: Türkleşmek, İslamlaşmak, Muasırlaşmak. Sebül Matbaası. İstanbul. 1976.
- Gökalp, Z.: Kürt Aşiretleri Hakkında Sosyolojik Tetkikler. Matbaa 70. İstanbul. 1992.
- Gökberk, M.: Felsefe Tarihi. Bilgi Matbaası. Ankara. 1974.
- Gölpınarlı, A.: Oniki İmam. Gül Matbaası. İstanbul. 1970.
- Gönlübol, M.: Uluslararası Politika. Ankara Üniversitesi Basımevi, Ankara. 1978.
- Gürsel, H. F.: Tarih Boyunca Türk-Rus İlişkileri. Baha Matbaası. 1968.
- Han, Şeref: Şerefname. Erenler-Haşmet Matbaası. İstanbul. 1975.

- Holloway, J. A.: (Çeviren: Ömer Gün Bulut): Yerel Yönetim ve Kriz Yönetimi. Kent Basımevi. İstanbul. 1995.
- Karabekir, K.: İstiklal Harbimiz. Yönet Matbaası. İstanbul. 1969.
- Karpat, K. H.: Türk Demokrasi Tarihi. İstanbul Matbaası. İstanbul. 1967.
- Kayabalı, İ.: Arslanoğlu, C.: Ortaasya Türklüğünün Tarihi ve Bugünkü Durumu. Çağ Matbaası. Ankara. 1978.
- Kitab-ı Mukaddes, Eski ve Yeni Ahit (Tevrat ve İncil). İstanbul Matbaası. İstanbul. 1974.
- Köni, H.: Türk-Alman İlişkileri. Avrasya Dosyası. Cilt: I, Sayı: 2, Denge Matbaası. Ankara. 1994.
- Meram, A.K.: Türk-Rus İlişkileri Tarihi. Yaylacık Matbaası. İstanbul. 1969.
- Meram, A.K.: Belgelerle Türk-İngiliz İlişkileri Tarihi. Hüsnü-Tabiat Matbaası. İstanbul. 1969.
- Meydan Larousse. Büyük Lugat ve Ansiklopedi. Cilt: 12. Thomas Edward Lawrence. Sabah Gazetesi Yayını. İstanbul. 1993.
- Nalbantoğlu, M.: Türklere Karşı Ermeni Vahşeti. Tercüman Yayınları. İstanbul. 1992.
- Özal, T.: Değişim Belgeleri, Kazancı Matbaası. İstanbul. 1993.
- Özgüldür. Y.: Türk-Alman İlişkileri. Genelkurmay Basımevi. Ankara. 1993.

- Rışvanoğlu, M.: Doğu Aşiretleri ve Emeryalizm. Sebil Matbaası. İstanbul. 1975.
- Saray M.: Rusyanın Türk İllerinde Yayılması. Guryay Matbaası. İstanbul. 1975.
- şahin, S.: Fener Patrikhanesi ve Türkiye. Ünal Matbaası. İstanbul. 1980.
- Tanyu, H.: Tarih Boyunca Yahudiler ve Türkler. Meni Matbaası. İstanbul. 1977.
- Türk Dünyası El Kitabı: Ayyıldız Matbaası. Ankara. 1976.
- Uras, E.: Tarihde Ermeniler ve Ermeni Meselesi. Gün Matbaası. İstanbul. 1976.
- Uzunçarşılı, İ.H.: Osmanlı Tarihi. Cilt: I-II. Türk Tarih Kurumu Basımevi. Ankara. 1975.
- Ünlü, H.: Yerel Yönetim ve Çevre: Kent Basımevi. İstanbul. 1995.
- Welter, G.A. (Çeviren: Cemil Ziya şenbay): Bugünkü Sovyet İdeolojisi. Cilt: I-II. Kültür Bakanlığı Yayınları. Ankara. 1976.
- Yaman, A.: Ermeni Meselesi ve Türkiye. Otağ Matbaası. İstanbul. 1973.
- Yavuz, A. F.: Kur'an-ı Kerim ve Meali Alisi. Sönmez Matbaası. İstanbul. 1976.
- Yusuf Has Hacip (Çeviren: Reşid Rahmeti Arat): Kutadgu Bilig. Türk Tarih Kurumu Basımevi. Ankara. 1974.